

ივერია

ქართული ეროვნული პოლიტიკის ორგანო
ვეროდული გამოცემა

L'organe de la politique nationale Géorgienne

„IVERIA“

Directeur E. PATARIDZE.

Rédacteur S. TCHIRAKADZÉ.

მ ა ი ს ი 1964

N° 11

MAI 1964

შ ი ნ ა ა რ ს ი;

მეთაური

ჩვენი პასუხი «არამკითხე მოამბე»-თ . . . . . გლ. პატარიძე

საქართველოს პოლიტიკური მდგომარეობა . . . . . სევ. ჭირაქაძე

არაჩვეულებრივი და უცნაური მოვლენა . . . . . რ. ინგილა

ერთგვარ ტურიზმის შესახებ . . . . . მიხ. ქავთარაძე

არჩილ ზურაბიშვილი (სიტყვა მ. ქავთარაძისა)

საფრანგეთში გარდაცვლილთა სია

უცხოეთში გამოცემული ქართული წიგნები

საქართველოს ეროვნულ - დემოკრატიული პარტია.

LE PARTI NATIONAL-DEMOCRATE GEORGIEN

პარიზი — PARIS

1963

0-557

ივერია

ქართული ეროვნული პოლიტიკის ორგანო
პერიოდული გამოცემა

მაისი 1964

№ 11

Ma i 1964

მაისი, 1964 წელი.

ჩვენი ორგანო კმაყოფილებით აღნიშნავს, ქართულ ემიგრაციაში მომხდარ მნიშვნელოვან მოვლენას: ეროვნულ-პოლიტიკური ცენტრისა და ეროვნული საბჭოს შორის მომხდარ შეთანხმებას, რათა მათ საზღვარგარეთ, — საქართველოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის მუშაობა აწარმოონ, სრული თანხმობითა და ერთი პოლიტიკური ხაზით. ამ მიზნით, დროებით დაარსებულ საკოორდინაციო ბიუროს დავალებული აქვს, ამ ორ ორგანიზაციაში მყოფ პოლიტიკურ პარტიებისა და ეროვნული ჯგუფების, თანაც მათ გარეშე მყოფი პოლიტიკური წრეებისაგან შექმნას, ერთი ეროვნულ-პოლიტიკური ცენტრალური და მთავარი ორგანო, ეროვნულ ემიგრაციის სრული ნდობით მოსილი, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლისა და მუშაობის სრული ავტორიტეტით მწარმოებელი.

ეს მოვლენა ქართულ ემიგრაციის სულიერ-იდეურ სიჯანსაღისა და სიმტკიცის ნიშანია და მეტად სანუგეშოც. სჩანს, ქართულ ეროვნულ-ემიგრაციას ღრმად აქვს შეგნება მისი უწმიდესი მოვალეობისა. საქართველოს დაპყრობისა და რამდენიმე სისხლიანი განმათავისუფლებელი ბრძოლების შემდეგ, უცხოეთში გამობიწნული ქართველობა, დამარცხებული სამფერი დროშის ქვეშ მდგარი, წარმოადგენს დიდ ეროვნულ-მორალურსა და სულიერ ძალას. ის ქართველი ხალხის გულისთქმისა და მისწრაფების გამომსახველია და მისგან უფლება მოსილიც. ის არის დაპყრობილი და პირაკრული ქართველი ხალხის «პარტ-პაროლი» თავისუფალი კაცობრიობის წინაშე. მისი უწმიდესი მოვალეობაა, ამხილოს ჩვენ სამშობლოში რუსულ-კომუნისტური მთავრობის მიერ ძალით დამყარებული ტერორი, ძალმომრეობა და ჯოჯოხეთი, საოკუპაციო ხელისუფლების მუხანათური ზრახვები, და ის კო-

7-557

ლონიალური პოლიტიკა, რომლის მიზანია, ქართველი ერის სულიერი და ფიზიკური გადაგვარება და მისი რუსულ-სლავიანურ ხალხებში უპიროვნოთ გათქვეფა.

ქართული ეროვნულ-პოლიტიკური ემიგრაცია, ურყევად და სდგას «26 მაისის» დროშის ქვეშ და თითქმის ნახევარი საუკუნის მანძილზედ, დაულალავათა და შეუდრეკელად იბრძვის და მოღვაწეობს ჩვენი ქვეყნისა და ერისათვის თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის აღსადგენად. ამ ბრძოლასა და მოღვაწეობაში, ასობით დაეცნენ და თავები დასდეს, მეთაურებთან ერთად, თანამებრძოლებმაც. ბრძოლა გრძელდება იმავე სიმხნევით, ურყევის იმედითა და რწმენით, საბოლოო გამარჯვებამდე.

თავისუფლებისათვის მებრძოლი ქართველი ხალხის ბედით უბედობა, ისევე როგორც წარსულში, დღესაც ბუნებრივად გადაბმულია თავისუფალი მსოფლიოს ბედსა თუ უბედობასთან. ქართველი ხალხი, თავისუფლების დროშის ქვეშ, საკაცობრიო იდეებისათვის ბრძოლის მოწინავე პოზიციებზედა სდგას. იმისადმი უყურადღებობა, დღემდე, ძვირათ დაუჯდა თავისუფალ მსოფლიოს. ასეთივე უყურადღებობა მომავალშიაც მომაკვდინებელ ცოდვათ ჩაეთვლებათ. თავისუფლებისათვის მებრძოლი ქართველი ერი, ღირსია და მოითხოვს თავისუფალი მსოფლიო-სახელმწიფოთა ხელისუფალთა და მეთაურთა ყურადღებასა და მორალურს დახმარებას.

ჩ ვ ე ნ ი პ ა ს უ ხ ი

„პ რ ა მ კ ი თ ხ ე მ ო ა მ ბ ე“-თ

უცხოეთში მცხოვრებ თანამემამულეებთან კულტურული კავშირის, საბჭოთა კომიტეტის, საქართველოს ფილიალის ორგანომ, საჭიროდ სცნო გაეკიცხა ქართულ პოლიტიკური ცენტრის შემადგენლობა, მის მიერ 1960 წელს უცხო სახელმწიფოებისადმი მიმართულ მემორანდუმისა გამო.

ქართველ მეცნიერებს, ლიტერატურის მოღვაწეებს და სხვა და სხვა დარგის მშრომელებს, რომელთაც ამ გაკიცხვაზე ხელი აქვთ მოწერილი, ჩვენ ამ აქტის არც ავტორებად, არც პასუხისმგებლებად არა ვთვლით, მაგრამ ფორმალურად იძულებულნი ვართ პასუხი მათ გავცეთ.

ძვირფასო თანამემამულენო!

რუსეთის მიერ დაპყრობილი ქართველი ერის სახელით ლაპარაკი, მისი ეროვნულ-პოლიტიკური უფლებების დაცვა, მისი თავისუფლებისა და ეროვნულ სახელმწიფოს აღდგენისათვის ბრძოლა და მოქმედება—ეს უწმიდესი მიზანი, დანი-

შნულება-მოვალეობა და უფლებაა ქართული ეროვნული ემიგრაციისა, რომელმაც ამ მიზნით, ჩვენს ქვეყანაში რამოდენიმე სისხლიანი ბრძოლების შემდეგ, დასტოვა სამშობლო. ჩვენი ლეგალური მთავრობისა და დამფუძნებელი კრების წევრთა უმრავლესობა თუ გარდაიცვალა, მათი მიმყოფი თაობები სცვლიან მათ სრულიად ბუნებრივათა და კანონიერად. საქართველოში, ძალით დამყარებულ, სინამდვილესა და რეალობას, ჩვენც ვიცნობთ თქვენთან ერთად. ამ რეალობასა და სინამდვილეს, თქვენ ემორჩილებით დიქტატორული უცხო რეჟიმის მიერ გაბაწრულნი და პირაკრულნი ჩვენ კითავისუფალნი და პასუხისმგებელნიც ვამოვდივართ, მხოლოდ არა მანდ, ორმოცი წლის განმავლობაში უცხოთა მიერ შექმნილი რეალობიდან, არამედ ოცხედ მეტი საუკუნის მდიდარი საამაყო ისტორიული წარსულიდან: ქართველი ერის მარადიულ სურვილის, მისწრაფებისა და ასპირაციისაგან და თქვენზედ უფრო ახლოს ვართ, თუ გინდ, დღევანდელ ქართველ ხალხთან, მის სულსა და გონებასთან, მის სურვილსა და მისწრაფებასთან.

— რატომ გგონიათ, რომ ქართველი ხალხისა და ერის სახელით ლაპარაკის უფლება აქვთ მათ, რომელნიც, მტრის მიერ არიან დაპყრობილნი და იძულებულნი მტრის კარნახით ილაპარაკონ და არა გახიზნულ ქართველებს, რომელთაც სხვა რამ არ შეიძლება ალაპარაკებდეს თუ არა ქვეყნისავე ინტერესი და სიყვარული.

— ყორდანია-გეგეჭკორის კანონიერ მთავრობასაც, ხშირად გადაუდგამს «ასეთი ნაბიჯები» ახლო წარსულის საერთაშორისო პოლიტიკურ კონიუნქტურაში და არა სრულიად უშედეგოთ, როგორც თქვენა ფიქრობთ. დასავლეთის ქვეყნებში, ჩვენი ასეთი ენერგიითა და რწმენით შეუწყვეტელი ეროვნული პროპაგანდის წარმოებით, თანდათან იზრდება სახელმწიფო და პოლიტიკურ მოღვაწეთა რიცხვი, რომელნიც საქართველოს მდგომარეობას ზედმიწევნით იცნობენ და ჩვენი საქმიანობისადმი სიმპატიურადა და მეგობრულათ არიან განწყობილნი. ჩვენც ამ მუშაობის გაგრძელების მიზნით წარუდგინეთ დიდ სახელმწიფოთა მეთაურებს, თქვენ მიერ დაგმობილი მემორანდუმი, რომლითაც მოვითხოვდით საქართველოს საკითხის დასმას, მათ მიერ განზრახულ კონფერენციაზედ. ამ მემორანდუმს ხელს აწერენ პირველ რიგში, საქართველოს ჯარების ყოფილი მთავარსარდალი ლენ. გ. კვინიტაძე და დამფუძნებელი კრების წევრი. მის შემდეგ განსვენებულნი ი. გობეჩია, რომელთაც იცნობდა ქართველი ხალხი.

არ შეგვიძლია დავიჯეროთ, რომ თქვენ არ იცოდეთ, თუ რა არის «სუვერენული ეროვნული სახელმწიფო», ან ვერ ხედავდეთ საქართველოს დღევანდელ მდგომარეობასა და რეალობას, რომლის უცნობობას ჩვენ გვისაყვედურებთ. ან

ვერ ამჩნევდეთ, რომ ქართველ ხალხს წართმეული აქვს თვით-მართველობის მინიმალური უფლებები და სუვერენობის ნიშანწყალიც. რომ თქვენ «სახელმწიფოს» არ გააჩნია, ეროვნულ-სახელმწიფო ცხოვრების არცერთი მნიშვნელოვანი არსებითი დარგის, თვითმართველი, დამოუკიდებელი უწყება-სამინისტრო: არც შინაგანი, არც საგარეო, არც სამხედრო, არც ფოსტა-ტელეგრაფის. რომ ეს მისი დამპყრობელი მოსკოვის ხელშია; რომ სხვა უმნიშვნელო დარგების მომწესრიგებელი უწყებებიც მოსკოვის შესატყვის ცენტრალური სამინისტროების ხელქვეითია, ფილიალი და მათი ბრძანებათა და დეკრეტების თანახმად მორჩილებით მომქმედნი.

ნუ თუ არა გახსოვთ, ძვირფასო ძმებო! «26 მაისი» და თავისუფალი—დამოუკიდებელი საქართველოს სახელმწიფო, რომელსაც თქვენ ასე უგულოთ, ცინიკურად აფასებთ, აბუჩად იგდებთ და მტრის პოზიციებიდან დასცინით; რომელიც შეუდრეკელის ნებისყოფითა და გაჭივრებით გზას იკაფავდა მაშინდელ უძნელეს მსოფლიო პოლიტიკურ ვითარებაში და თანდათანობით გამაგრებული, შესაფერ ადგილს იჭერდა მსოფლიო სახელმწიფოთა შორის.

ნუ თუ აღარ გახსოვსთ, რომ «26 მაისის დღეებში» თქვენც ალბად ქართველ ხალხთან ერთად ჰხარობდით და ზეიმობდით. «შავი თებერვლის დღეებში», ალბათ, თქვენც სწუხდით და სტიროდით. რა მოგივიდათ, რამ შეგცვალათ. განაკალამი იმისათვისა გაქვსთ ხელში, რომ ყოველისფერი დასწეროთ, ან და ყოველისფერს ხელი მოაწეროთ? ასეთი რამ კომუნისტურ ტერორის უფრო მძიმე ხანაშიც არ ჩაუდენიათ ქართველ მოღვაწეებს. პირიქით, ბევრი მათგანი ამ წინააღმდეგობამ იმსხვერპლა კიდევც.

საქართველო რუსებმა ვითომ კი არა, მართლა დაიპყრეს. რუსეთსა და საქართველოს შორის გაშლილი ომი 1921 წელს მსოფლიოს თვალწინ გათამაშდა. თქვენ ძმათა ზღვა სისხლში ჩაახრჩვეს ჩვენი თავისუფლება-დამოუკიდებლობა.

იცით თუ არა, რომ საქართველოს დამპყრობი ერის სარდლების მემუარები არსებობენ. ამის თქმა, რასაც თქვენ ამბობთ, საბჭოთა რუსეთის მეთაურებსაც კი არ გაუბედიათ. ისტორია არ არის სტატიური კათეგორიის მოვლენა. ისტორიას, არსად და არასოდეს საბოლოოდ არ გადაუწყვეტია ასეთი საკითხები. ისტორია გრძელდება და ისეთი გზით მიიმართება, რომ ჩვენ იჭვი არ გვეპარება. ის ამ საკითხს დაუბრუნდება და ქართველი ერის სასარგებლოთ გადასწყვეტს, ომისა თუ მშვიდობიანის გზით. მრავალსაუკუნეთა ისტორიის გასწვრივ ჩვენ სამშობლოს, ხან მთლიანად, ხან მის ხაწილებს ცალცალკე არაერთხელ დაუკარგავს და კულავ მოუპოვებია დამოუკიდებლობა. გერმანიის ჯარები ჩვენ ქვეყანაში მტრულისა და ჩვენი დაპყრობის განზრახვით არ შემოსულან, ისი-

ნი ჩვენში საერთო ომის მსვლელობამ მოიყვანა. თვით ის ფაქტი, რომ გერმანელების ჯარი ჩვენში მაისის 25 მოვიდა, და მაისის 26 საქართველომ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა, ცხადსა ჰყოფს, მათ მოსვლას ჩვენდამი სამეგობროთ და არა სამტროდ.

საქართველოს «მენშევიკური მთავრობა», როგორც თქვენ უწოდებთ. ეყრდნობოდა თვით ქართველი ხალხის ნება-სურვილს. და მისი მოთხოვნით გამოაცხადა საქართველოს დამოუკიდებლობა და აღადგინა 117 წლის განმავლობაში, რუსეთის მიერ შეწყვეტილი ქართული სახელმწიფოს არსებობა. იგი დამოუკიდებლობის გამოცხადების წინ, შექმნილ ჯარისა და გვარდიის ნაწილებს ეყრდნობოდა და არა «უცხო სახელმწიფოთა ხიშტებ», როგორც თქვენი—კომუნისტური—მოსკოვის მონა-მთავრობა. ამაოა და თანაც უსუსური თქვენი ცდა—გერმანული ჯარების ჩვენში ხანმოკლე ყოფნა, მსოფლიო ომის უკანასკნელ ხანებში, და რუსეთის ჯარების საქართველოში შემოჭრა და თითქმის ნახევარი საუკუნე მანდ ყოფნა—ანალოგიურ მოვლენად გაასაღოთ. თუ თქვენი, რუსეთის მორჩილებაში მყოფი «მთავრობა», ქართველი ხალხის ნება-სურვილით არის შექმნილი და ქართველ ხალხს ეყრდნობა, რათ არ შექმნის, ამ ხალხის შვილთაგან ქართულ ჯარს და მასზედ არ დაეყრდნობა? მაგრამ, მან კარგად იცის, რომ ჯარი, ხალხის შვილთაგან შესდგება და მის ინტერესებს დაიცავს. ხალხი და ერი კი მისი მტერია. ამიტომ იყო, რომ ქართული ტერიტორიალური ნაწილები დაშლილ-გაუქმებულ იქნა და ქართველი ახალგაზრდობა ს. ს. რ.-ის საერთო წითელ არმიას ში გათქვეფილი. ისეც ცნობილია, რომ შინაური წესრიგის დამცველ ქართველთაგან, შემდგარ მილიციის პოლიციის ნდობაც არა აქვთ და უფროსებათ რუსებს უნიშნავენ.

«მენშევიკურმა მთავრობამ», ბრძანებთ თქვენ: «ვერ გადასწყვიტა მშრომელთა ვერც ერთი სოციალური, პოლიტიკური და ეროვნული საკითხი» «ბურჟუაზიული თვალთაზრისითაც, ვერ მოაგვარა სამეურნეო მშენებლობის ვერც-ერთი საკითხი. მრეწველობა კატასტროფიულად დაეცა და ეს თვითონ უორდანიამ აღიარა 1920 წელს თავის ერთ სიტყვაში. «სოფლის მეურნეობა გაჩანაგდა, სიმშვილი, სილატაკე სუფევს მთელ საქართველოში»-ო. თქვენ იცით, ჩვენ მენშევიკები არა ვართ, არც მათ მიერ სოციალ-ეკონომიურ დარგში გატარებულ რეფორმებს ვიზიარებდით მთლიანად. მაგრამ სამართლიანობა სიმართლის თქმასა გვავალებს.

როგორ უნდა შესძლებოდა, საქართველოს მთავრობას, ხანგრძლივი მსოფლიო ომის შედეგად საქართველოში, დანგრეული-გაჩანაგებული მეურნეობის გაჯანსაღება-აღდგენა, იმ ორი-სამი წლის განმავლობაში, როცა ქართველი ხალხის

ყურადღება და ენერგია მიმართული იყო, ჯერ კავკასიის ფრონტზე დარჩენილ გახულიგნებულ რუსის ჯარისაგან, შემდეგ, ყოველის მხრიდან შემოსეულ გარეშე მტრებისაგან თავის დაცვის საქმიანობისაკენ.

თქვენ ალბათ გახსოვთ 1922-23 წლების განმავლობაში, საბჭოთა რუსეთის ტერიტორიაზე, არა თუ სიღარიბე და გაჭირვება, არამედ გაუგონარი სიმშლილი იყო. რუსეთის შიდა გუბერნიებში კაცი კაცის ხორცსა სჭამდა.

რათ ვერ მოაგვარა, ბოლშევიკურმა რუსეთმა 5-6 წლის განმავლობაში მეურნეობისა და ეკონომიკის საკითხები. საქართველოს გაჭირვება იქამდე არ მისულა, რომ კაცის ხორცი გვეჭამა.

დაბოლოს, თითქმის ნახევარი საუკუნის განმავლობაში, საბჭოთა ქვეყნების უფროს ტერიტორიაზე რომელიც ეგზომ მდიდარია სათესი ნოყიერი მიწებით, ბუნებრივი სიმდიდრით და მუშახელის რაოდენობით, რათ ვერ შესძელით სამეურნეო ცხოვრების მოწესრიგება-მოგვარება; კოლხელების მეთოდით სცადეთ, კოლმეურნეობის, სახელმწიფო მეურნეობის, ეგ. წოდებული ნ. ე. პ. ის და არც ბურჟუაზიულ სისტემა და მეთოდზე გითქვამთ, მაინც და მაინც უარი. დასავლეთის კაპიტალისტურ ქვეყნებს, ხშირად «დაეწიეთ და გაასწარით», მაგრამ სასოფლო და საქალაქო მეურნეობის ნაწარმოების სიუხვეში და ზედმეტ სიჭარბეში არ იხრჩობით, ადამიანის ცხოვრების დონე ვერ ასწიეთ, თქვენი ტრაბახის ოდნავ სიმაღლეზე. გაჭირვებასა და სიღატაკეში გყავთ მშრომელი მოსახლეობა. ერთი კი შესძელით: რუსეთის ძველი ფეოდალების ნაცვლად ახალი ფეოდალური და პრივილეგიური კლასი შექმენით, ახალი თავადი «იდეიური» კომუნისტების რიგებიდან, რომელნიც არხეინად და უზრუნველად ცხოვრობენ ფუფუნებაში.

ნ. ყორდანიას მიერ ნათქვამის მსგავსი სიტყვები, არა ერთი წაგვიკითხავს, თქვენსავე გაზეთებში, თქვენი მეთაურისა და მბრძანებელი ნიკ. ხრუშჩოვისა, თუ მანდ ადგილობრივ გ. მკავანაძის მიერ თქმული. ჩახედეთ გაზეთ «კომუნისტის» 1 მარტის ნომერში: «ჩაის პლანტაციების გაშენების გეგმა მხოლოდ 73,5 პროცენტით შესრულდა; ვენახების გაშენების გეგმა ვერც შარშან შესრულდა. დაბალი მოსავლიანობაა საზოგადოებრივ ბაღებში; უკანასკნელ წლებში მარცვლეული კულტურების ნათესი ფართობი შემცირდა; ფრინველის რაოდენობა 350.600 ფრთით შემცირდა; 1961 წელს, კოლმეურნეობებმა მეცხოველეობისაგან 62.700.000 მანეთი ზარალი ნახეს; ძროხის წველადობა წლიურად 113 კილოგრამით შემცირდა; გასულ წელს ვერ შევასრულეთ თამბაქოს, შაქრის, ბოსტნეულის, ქართოფილის, აბრეშუმის პარკისა და სოფლის მეურნეობის სხვა პროდუქტების წარმოებისა და

დამზადების გეგმები». ჩაის პლანტაციების გაშენების გეგმის შესრულების პროცენტს ასახელებს, მხოლოდ დანარჩენი მეურნეობის დარგისა და კულტურის გეგმები, უნდა ვიგულისხმოთ, იმზომად მინიმალურად შეგისრულებიათ, რომ მათი შესრულების პროცენტულ რაოდენობის აღნიშვნას ვეღარ ბედავს, რომ მთლად ფარდა არ ახადოს, საბჭოთა საქართველოს სასოფლო მეურნეობის დაქვეითება-დაცემას.

«გვეყვანან—ბრძანებს ბატონი მუჟანაძე—არასინიდიისიერი ადამიანები, რომლებიც გაურბიან საზოგადოებრივ სასარგებლო შრომას. მაგ. ხაშურის რაიონში, ავღვევის კოლმეურნეობაში ჩარიცხულ 731 მუშიდან, გასულ წელს, 309 კაცი იყო საკოლმეურნეო მუშაობაში, ასევე სოფელ ტბის კოლმეურნეობაში—145-დან 46 კაცს არ მიუღია მონაწილეობა.»

ეს თქვენც მოისმინეთ ბატონო აკადემიკოსებო. ამის შემდეგ დამოუკიდებელი საქართველოს სასოფლო მეურნეობის მოუწესრიგებლობაზე—სინიდიისის მქონენი—აღარ ან ვეღარ უნდა ლაპარაკობდეთ.

თქვენმა უნიათო მმართველებმა, ეკონომიურ-სოციალურ-კომუნისტური თეორიებისა და სისტემის გზით, შრომის მოყვარე და უნარიან ქართველ გლეხს, დაუკარგა და წაართვა შრომის ხალისი და უნარი (ისევე, როგორც წაართვა სამშობლო და მის დასაცავად ბრძოლის ხალისი და უნარი), და იძულებულსა ხდის ცოლშვილი «ხალტურითა» და სხვა მისდაგვარი საშუალებებით არჩინოს. ეს კომუნისტ-მმართველების ბრალია და არა ქართველი გლეხობისა, რომელიც საუკუნეთა მანძილზე აღზრდილია კერძო საკუთრების, კერძო მეურნეობის, პირადი თაოსნობისა და შრომის სისტემაში.

ჩვენ, ამ «მიხრწნილ» და «უნიათო» ადამიანებს, ჩვენი მემორანდუმით, არ გამოგვითხოვია, თქვენთვის არც ჭარხალი და შაქარი, არც პური და მჭადი, არც რძე და კარაქი, არც ფეხსაცმელ-ტანთსაცმელი და არც ელექტრონი, რომელთა მოთხოვნაც არ იქნებოდა თქვენთვის ზედმეტი. ჩვენ გამოგვითხოვეთ ქართველი ერისათვის, ქართველი კაცისათვის, ეროვნული და პიროვნული თავისუფლება; მათი არსებობა-ცხოვრების, მათივე გონებითა და უნარით, სურვილითა და ნებისყოფით, მოწყობის და ხელმძღვანელობის უფლება—დამოუკიდებლობა და სუვერენობა. მაგრამ თქვენ გვაიძულებთ, ზოგიერთ წვრილმანზედაც გიპასუხოთ, რათა თქვენი მატერიალისტური შემეცნება ოდნავ მაინც დავაკმაყოფილოთ.

თქვენს მიერ,—საქალაქო მრეწველობისა და წარმოების, მძიმე და მხატვ ინდუსტრიის—პროდუქციის რაოდენობის შესახებ.—მოცემული სუსტი ციფრების პირისპირ, ჩვენც შეგვეძლო მოგვეხსენებინა, დასავლეთის კაპიტალისტური ქვეყნების ინდუსტრიის, პროდუქციის სტატისტიკუ-

რი ცნობები, რომელსაც კოჭებამდისაც ვერ შეწვდებოდა თქვენს მიერ მოყვანილი ციფრები. მაგრამ ეს მეტად დაამძიმებდა ჩვენს პასუხს. ჩამორჩენილ სპარსეთსა და ოსმალეთს ნუკი ედარებით, დასავლეთის კაპიტალისტურ სახელმწიფოებს შეედარეთ, და თქვენი წინსვლა და უპირატესობა ამით გვაჩვენეთ.

თქვენი ქარხნები, ერთი წლის განშავლობაში, რომ ავტომობილებს გამოუშვებს, იმდენს აქ, პეჟოვი-სიტროენისა თუ რენოს ქარხნების, ერთი ცეხი—ანუ განყოფილება—ერთსა თუ ორ დღეში გამოუშვებს. ან, მაგ მცირედი რაოდენობის, მანქანებიც რათ გინდათ. სჯობდა ჯერ გზები გაგვეკეთებინათ, რითაც ფასდება სახელმწიფო და რაც მისი განვითარების ერთ-ერთი მაჩვენებელია. ან მაგ. პირველყოფილი ხარისხის მოცვის ჩაი, რათ გინდათ, ქართველ მშრომელ მოსახლეობას არა სჭირდება, გასატანათ კი, გარდა რუსეთის ბაზრისა, არსად არ ვარგა. ან მაგოდენა სიტრუსები რათ გინდათ. არა სჯობდა მათი ფართობის გადიდების ნაცვლად, ხორბლეულობის, სიმინდისა და ქართლით ნათესი მიწების ფართობი, კიდევ უფრო გაგეფართოებინათ, რომ რუსს ხელში არ შეჩერებოდეთ და იქედან, ვითომდა სამოწყალოდ, შემოსატანი არ გქონდესთ? მაგრამ, თქვენი სასოფლო თუ საქალაქო მეურნეობის საქმიანობა, მოსკოვისაგან არის ორგვარი მიზნით დაგეგმილი: რათა, თქვენ თანდათანობით დაგინგრიონ და ხელთაგან გამოგაცალონ ეროვნულ-დამოუკიდებელი ცხოვრებისა და არსებობის ქონებრივი ფუძე-დასაყრდენი. და ის გაკეთებინონ და მოგაწევიონ, რაც მათი შინაური ბაზრისათვის არის საჭირო. აი ეს არის არსებითი დამახასიათებელი ნიშანი კოლონიალიზმის, რომლის ცნების უცოდინარობას, თქვენ ჩვენ გვიკიჟინებთ. მოსკოვის, ცენტრალურ-სამეურნეო საბჭოს მიერ, შედგენილი გეგმა, ისეთის მოხერხებითაა აწყობილი, რომ მათ მიერ დაპყრობილ უცხო ერებს, შრომისა და მეურნეობის დარგები, იმ რიგად გაუნაწილონ, რომ ყოველი მათგანი შიდა რუსეთს დაუკავშირონ-გადააბან ეკონომიური ჯაჭვებით, რათა არცერთ მათგანს დამოუკიდებელი ცხოვრება აღარ შეეძლოს, და მათგან ცეცხლითა და მახვილით შექმნილი საბჭოთა რუსეთის იმპერია, აღარ ან ვეღარ დაიშალოს და დაინგრეს.

«უნახავმა რა ნახაო». ეს თქვენზედ არის ნათქვამი. ამბობთ «ორმოცი წლის მანძილზე, მრეწველობის საერთო პროდუქტია გაიზარდა 42-ჯერ და შორს მოიტოვა თურქეთი და ირანიო», სჩანს, თქვენი პროდუქტია წელიწადში ერთი პროცენტით იზრდება და თქვენ ეს გაკმაყოფილებსთ, ეს გაკვირვებსთ. დასავლეთი ქვეყნების პროდუქციის გიგანტიური ზრდა რომ იცოდეთ, ამ თქვენს პროცენტულ რიცხვს, სირცხვილით მაინც, ვეღარ გამოაჩენდით. ამას «კუს ნაბიჯით» წინსვლა ჰქვი-

ან. განა ამითა ჰფიქრობთ დასავლეთის, კაპიტალისტური ქვეყნების დაწევასა და გასწრებას?

აღმშენებლობა, აღმშენებლობა! რამოდენიმე მილიონ ადამიანს, პირი დაგიღიათ ყურებამდე და ერთის ხმით გაჰყვიროთ. შუაქარსა ჰქმნით მსოფლიო მოედანზე. რა ააშენეთ, რა ალაგეთ, თითქმის ნახევარი საუკუნის მანძილზედ? საცხოვრებელი ბინებიც ვერ აგიშენებიათ, რათა არც იმზომად გაზრდილი, მოსახლეობა ოდნავ კულტურულათ დააბინაოთ, ჭერქვეში მისცეთ. ერთი გვითხარით, როგორც თქვენ გიყვარსთ თქმა, საცხოვრებელი ბინების ფართობის სიდიდე თვითეულ მცხოვრებზე. ან რა მონუმენტალური, საისტორიოდ ფუძედებული აღნაგებები, ააშენეთ, რომლებმაც გრძელ-საუკუნეთა-ჟამს გაუძლოს და მომავალ თაობებს გადაეცეს თქვენი რეჟიმის სახსოვრათა და საამაყოთ, ისეთივე, როგორც ჩვენმა მამა-პაპებმა ალაგეს-ააშენეს და დაგვიტოვეს, დავით აღმაშენებლისა თუ თამარ მეფის ოქროს ხანიდან, რომელნიც, გრძელ საუკუნეთა-ჟამთა სვლას, არა ერთხელ შემოსეულ ბარბაროს მტრების—ჩინგიზხანების, თემურლანგებისა თუ ომარხანების და დაბოლოს მოსკოვის ცეცხლსა და ქვემეხებს ურყევად გადაურჩენ, რომელთაც დღეს თქვენი არქეოლოგები სურათებს უღებენ და მსოფლიო კულტურისა და ცივილიზაციის მოედანზე, საბჭოთა საქართველოს სახელით გამოაქვსთ, თავმოსაწონად და საამაყოდ? რა არის აქ საბჭოთა რეჟიმისა, გარდა იმ ფოტოაპარატისა, რომლითაც სურათები გადაგიღიათ?

რომელი ერთი მონასტერი ან ეკლესია ალაგეთ და ააშენეთ. პირიქით. რამოდენიმე ათას ეკლესიიდან, მხოლოდ ასიოდე გადაურჩა, რუსულ საბჭოების შეუბრალებელ ხელს, დანარჩენები კი ერის ქრისტიანულ-სარწმუნოების წირვა-ქადაგების წმიდა ეკლესიები, თავლებად, კოპერატივებათა და კოლხოზების თივა-მარცვლეულობის საწყობ-ბედლებათა და საერთო საცხოვრებელ ბინებათ აქციეთ. ბევრი მათთაგან ფრიად მნიშვნელოვანი და ისტორიული, თბილის-ქუთაისის და სხვა ქალაქთა, საკათედრო ტაძრები დაანგრეთ და დააქციეთ. საქართველოს ქათალიკოსის ძველი სასახლეც კი პოლიციისა და მილიციის კომისარიატად აქციეთ. აი თქვენი აღმშენებლობაც, ჩვენი უკუღმართი დროის «დავით-აღმაშენებლებო!» აი თქვენი «ოქროს ხანა» ჩვენივე წაწყმედილი ხანის «თამარ-მეფენო»!

გიკვირსთ და ამაყოთ, რომ თქვენმა რეჟიმმა ნახევარი საუკუნის მანძილზე საქართველოს სასოფლო მეურნეობას 8.000 ტრაქტორი, 1700 კომბინანტი და 11.000 სატვირთო მანქანა შესძინა. ერთი გვითხარით რამდენი კომბინანტი და ტრაქტორი აქვს თვითეულ კოლხოზს, რომელშიაც 300-დან 1000

გლახამდეთა შერეკილი. იცით თუ არა, რომ საფრანგეთში ყოველ გლახს ერთი ტრაქტორი და ერთი ავტომობილი მაიც აქვს.

წერა-კითხვის უცოდინარეობის მოსპობით ამაყოფთ. ეს უთუოდ კარგი და კეთილი საქმეა. აქაც არაფერია არაჩვეულებრივი და გასაკვირი. ძველი რუსეთის იმპერიაში, ამ მხრივ საქართველოს არ ეჭირა უკანასკნელი ადგილი, და საიმპერიო სტატისტიკის მიხედვით, ქუთაისის გუბერნიას მეორე ადგილი ჰქონდა მიკუთვნებული. თავისი ეპოქის შესაფერად საქართველოს მწერლობა, კულტურა და მეცნიერება მუდამ სათანადო დონეზე იდგა. გელათისა და იყალთოს აკადემიები არსებობდნენ და ჩვენს მამა პაპათაგან, სწავლულნი ბალკანეთის კუნძულზე თუ სხვა ახლო თუ შორეულს ქვეყნებში არსებდნენ სხვათათვის კულტურულ განმანათლებელ დაწესებულებებს. ქართველ კაცს ქონდა და აქვს სწავლა-განათლებისადმი მისწრაფება. ძველი რუსეთის იმპერიის დროსაც კი გვყავდნენ, მეცნიერნი და პროფესორნი, მსოფლიო მეცნიერების რიგებში, რომ ცნობილი იყვნენ.

თქვენი სწავლა-განათლების დარგებიც მოსკოვის მიერ არის დაგეგმილი, თქვენს ეროვნულ ადგილობრივ მოთხოვნილებასთან შეუფარდებლად იმ მიზნით, რომ ეს სწავლულნი და ტექნიკოსნი, საბჭოთა რუსეთის ვრცელ ტერიტორიისათვის იქმნეს გამოყენებული. ისენიც ექსპორტის საგნად არიან მიჩნეულნი ნებით თუ უნებურად. მათ ადგილს რუსეთიდან განზრახ შემოყვანილი მუშები იჭერენ. ამით მცირდება და უცხო ელემენტებით ივსება და ჭრელდება ქართული მოსახლეობა, ქართველ ერს ფერხთაგან ეცლება მისი მამა-პაპეული ეროვნული მიწა-წყალი.

ქართული ლიტერატურისა, თუ სხვა მწერლობითი დარგების და საერთოდ ბეჭდვითი სიტყვის წინსვლისა და განვითარების შესახებ ბრძანებთ. სამართლიანობა მოითხოვს, მოგახსენოთ, რომ ეს უფრო სინამდვილეს შეიცავს. მაგრამ დიდი საზეიმო და საამაყო არც აქა გაქვთ. ბეჭდვითი სიტყვის განვითარება საერთოდ თანამედროვე ცხოვრების ჩქარ პროგრესს, რომ მისდევს, თქვენც საშუალებასა გაძლევსთ და გადავიღებთ გამომცემლობით საქმიანობას. უამრავ წიგნებსა და წიგნაკებს სცემთ, უამრავლსავე ჟურნალ-გაზეთებს. ცხადია ოსმალეებზე და ირანელებზე მეტს. მაგრამ დასავლეთის განათლებულ ქვეყნებს ვერც ამითი შეედრებით. თორემ არ დაიზარებდით და შესაფერ სტატისტიკურ შედარებითი ციფრებსაც მოიყვანდით, თქვენი ლითონი სიტყვების გასამაგრებლათა და ჩვენს დასარწმუნებლად. თქვენს მიერ გამოცემულ ბეჭდვითი შრომების მოზრდილ რაოდენობას არავითარი საერთო აქვს ქართულ ეროვნულ ლიტერატურასთან. მა-

თი დანიშნულება და მიზანი მარქსისტულ-ლენინისტური იდეების გავრცელებაა და პროპაგანდა ჩვენი ეროვნული მეობისა და შეგნება-შემეცნების დამშლელ-გამხრწნელი და განმანადგურებელი. საქართველოს თანამედროვე ცხოვრების მდგომარეობასა და სინამდვილეს თქვენ ვერ ეხებით. ეს, ის მოლიპული არეა, რომელზედაც შეიძლება ფეხი დაგიცდესთ და კისერი მოიტეხოთ, თუ მწერლის კალმის ღირსების დაცვას შეეცადებით.

ძველი და წარსული საქართველოს ცხოვრება გაგიხდიათ თქვენი მწერლობის საგნათა და ობიექტად, ვით არქეოლოგებს. მაგრამ, იმავე კისრის მოტეხის შიშით შეპყრობილნი, ხშირად იძულებით ამახინჯებთ და აყალბებთ ჩვენი ერის სამაყო ისტორიის და ცხოვრების სინამდვილესა და ფაქტებს. «მავრს» არ შეუძლია სხვაგვარი შრომა გასწიოს, სხვაგვარის ენით ილაპარაკოს.

ჟეშმარიტი პოეტისა და მწერლის უწმიდესი დანიშნულებაა ძველთან ერთად, ახალ ცხოვრებასაც შეეხოს, მისი ხშირად მცდარი და უკულმართი გზით მსვლელობა აღნიშნოს და ამხილოს, შემოაბრუნოს და საღ გზაზედ შეაყენოს. სულიერ-მორალური და ზნეობრივი ხელმძღვანელობა და მეთაურობა გაუწიოს, და «წინ წარუძღვეს ხალხსა და ერს». «ამისათვის ნიშნავს მას ზეცა და ღვთიური ნიჭით აჯილდოებს და ღვთიურსავე მირონსა ცხებს». «სამშობლოს მიწაც ამისათვის ასაზრდოებს და ზრდის მას, რომ მისი გამზრდელი-მშობლის უბედობით იწვოდეს და იდაგებოდეს მისი გული».

დაპყრობილ საქართველოს, არ მოეთხოვება შოთა რუსთაველი წარმოშვას. მაგრამ მის უკვდავ «ვეფხისტყაოსანზე» აღზრდილ მწერლებსა და პოეტებს კი მოეთხოვებათ: სიყვარულის, სათნოების, სამართლიანობისა და სიმართლის შენახვა, «ვეფხისტყაოსანზე» აღზრდილი ქართველი ხალხისათვის მორალისა და ზნეობის დაცვა-შენარჩუნება.

მაგ თქვენმა «აღორძინებისა და აყვავების» ხანამ ვერ მისცა საქართველოს—მწერლობასა და პოეზიას—«ყველაზედ საშინელი მე-17 საუკუნიდან», უშუალოდ გამოსულ მე-18 საუკუნისამებრ—გურამიშვილი, ბესიკი, საბა-სულხან ორბელიანი. ვერც დიდი ისტორიკოსი და გეოგრაფი ვახუშტი, ჩხეიძე და ორბელიანი, ვერც ენციკლოპედისტი ანტონ ქათალიკოსი.

ეროვნული მონობის,—რუსეთის იმპერატორების მე-19 საუკუნის—ხანასაც უკან ჩამორჩა. ვერ წარმოშვა ვერცერთი დიდი ეროვნული მოღვაწე, ან მწერალი თუ პოეტი, ილ. ჭავჭავაძის, აკ. წერეთლის, რ. ერისთავის, ნიკო ნიკოლაძის, გრ. ბარათაშვილის, გ. წერეთლის, ვაჟა-ფშაველას და სხვათა შე. სადარი. ვერც დიდი მორალისტი გაბრიელ ეფისკოფოსი. სამაგიეროთ მათი მიმართულებით აღმავალი გზით მიმავალ შესანიშნავ მწერლებს, ეროვნული და სარწმუნოებრივი სუ-

ლიერი დარგის მეთაურებს და საზოგადო მოღვაწეთ თავები დააყრევინა. მათ სულიერ შვილთა, ნიჭიერ და ზეციდან მირონცხებულნი ახალგაზრდა თაობის საუკეთესო ნაწილი, სიცოცხლეს გამოასალმა, ნაწილსაც სამშობლო წაართვა, საქართველოში დარჩენილთაც კომუნისტური დიქტატურის რკინის ბორკილები დაადო, მათი ნიჭი და აზრი დაჰკოდა-შებოჭა, მათი კალამი დაიმონა და კომუნიზმის სამსახურში ჩააყენა.

მონებს, ვერასოდეს შეუქმნიათ დიდი სულიერ-იდუური ღირებულება. და ცხადია, ვერც რუსული წითელი რკინის არტახებით შეკრული, დამონებული საქართველოს, ნიჭიერი მწერლები შექმნიან მათ წინაპართა მიერ დატოვებულ ნაწარმოებთა შესატყვისთა და ბადალს.

ძვირფასო თანამემამულენო! ამ თქვენი საპროტესტო განცხადების ხელისმომწერთა ბრწყინვალე გუნდს არ აკლია არც აკადემიკოსი და მეცნიერი, არც მწერალი და პოეტი, არც არტისტი და მხატვარი, არც მუსიკოსი და კომპოზიტორი, არც არქეოლოგი და კონსერვატორი, არც ექიმი და დოქტორი, არც მკვდელი და მეფოლადე, არც მახარადელი მეჩაიე. აკლია მხოლოდ სამართლის მცოდნე ვექილი და პროკურორი. მიუხედავად ამისა ეს ტექსტი მეტად ღარიბულსა და საცოდავ შთაბეჭდილებასა სტოვებს. მას აკლია: მორალური და ზნეობრივი საფუძველი, სიბრძნე და ლოდიკა, აკადემიური სტილი,—წყობა და კომპოზიცია, ჩვენი ისტორიისა და სულ ახლოწარსულის ცოდნა და მისი მიუდგომელი დაფასება, გამბედაობა და გმირობა. და რაც მთავარია—სიმართლედ და სამართლიანობა და რაც კიდევ უმთავრესია—ქართული სულის თავისუფლება და მამულისშვილური შეგნება.

ზოგს თქვენთაგანს პირადათ გიცნობთ. გიცნობთ აგრეთვე, თუგინდ თქვენი არათავისუფალი კალმის ნაწერების საშუალებით, და არ გვინდა დავიჯეროთ, რომ ეს თქვენს მიერ დაწერილი იყოს, მაგრამ ისეც სამწუხაროა რომ თქვენი სიდიდის პირები იძულებულნი ხართ ამდაგვარ ტექსტზე ხელი მოაწეროთ.

თქვენ გავიწყებინებენ, მაგრამ ჩვენ მოგაგონებთ საბჭოთა მთავრობის ხანებში მომხდარ ქართველი ხალხის—მუშათა კლასის, სტუდენტთა და მოსწავლე ახალგაზრდობის მასიურსა და სპონტანიურს გამოსვლებს: «გენუის კონფერენციის» დროს, შემდეგ კიდევ თებერვლის დღეებში ტაბახმელაზე დახოცილ გმირთა საფლავებზე, რომელთა შემდეგ ციხეებისა და «ჩეკის» სარდაფები გაავსო თქვენმა მთავრობამ. ან ის სისხლიანი აჯანყებები, რომლებიც ერთი მეორის შემდეგ ხდებოდა ფშავ-ხევსურეთში, გურიაში, იმერეთში და სვანეთში. 1924 წლის საერთო ეროვნულ-ხალხური ამბოხება ხომ გახსოვსთ, ქაიხ. ჩოლოყაშვილის მონაწილეობით, რომლის ჩასა-

ქრობლად თქვენმა მთავრობამ რუსეთის საოკუპაციო ჯარები გამოიყენა და რომელმაც ათიათასამდე ქართველი შეიწირა. შემდეგ მოწყობილი შეთქმულებებიც გახსოვსთ ალბად, შეთქმულთა დახვრეტით რომ დამთავრდა.

ყველა ამ შეთქმულება-და ამბოხება-აჯანყების მიზანი ხომ, საქართველოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის აღდგენა იყო. ამ დიადსა და სამარადისო მიზანს ათასობით და ათიათასობით შეეწირა ქართველობა და განსაკუთრებით თქვენი თაობები. და თქვენ ამ თქვენ ძმათა ძვლებზე და საფლავებზე, რომელიც ქართველი ერის გულისტქმას ღალატებს, რუსული ნალით დაჭედილი მძიმე ფეხი დაგიბჯენიათ და ებრძვით საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეასა და მისთვის მებრძოლ ქართველობას.

ძვირფასო ძმებო! თქვენ თავის დახრა არჩიეთ. თქვენი პიროვნების შელახვისა და დამცირების მსხვერპლითაც ახერხებთ ხშირად ერისა და სამშობლოსადმი სამსახურს. ჩვენ ამ თქვენს ღვაწლსა და ერთგვარ თავგანწირვას ვაფასებთ. ყველასფერს აქვს ზომა და საზღვარი. თავდახრილებმა, ჩუმად მაინც მუხლი მოიყარეთ, ზეცას შეხედეთ და შენდობა და პატიება გამოხსოვეთ.

ჩვენთვის არჩევანი არ არსებობდა. სამშობლოსა და ერისათვის ბრძოლაში ყრობით ჩაბმულნი, შრავალი დამარცხების შემდეგაც, შევრჩით მის ასპარეზს, მის დროშას. მტრისაგან სამშობლო წართმეულნი, მშობელი ქვეყნის მკერდისაგან მოწყვეტილნი, სამშობლო ციური მზისა და სითბოს მოკლებულნი, ემიგრანტული, მეტად მძიმე ცხოვრების აუტანელ პირობებშიაც კი ვახერხებთ შეძლებისადაგვარად ერის პოზიციების დაცვას, სიტყვით, კალმითა და ეროვნულ-პოლიტიკური საქმიანობით ვიბრძვით ქართველი ერისა და საქართველოს თავისუფლების აღდგენისათვის.

ჩვენ, ქართველი ხალხის შვილები თუნდა მხოლოდ «ერთი ჯგუფი» სიმართლის—ეკლიანი გზით, მივდივართ და უმწიკვლოდ, უსასყიდლოდ, ვემსახურებით ქართველ ერს. მუდამ იმაზედ ვფიქრობთ თუ როგორ ვემსახუროთ ჩვენ მშობელ სამშობლოსა და ერს, დღეს რუსეთის მიერ დაპყრობილს, თავისუფლების მონატრულსა და მაძიებელს. გვრწამს რომ არა ვართ «უგვარო და უთვისტომო ქართველნი», გვრწამს რომ ქართველი უარს არ გვეტყვის «ჩვენს ქართულ წარმომობაზე და ქართველის შვილობაზე» და ისეც რომ მომავალ თაობას გადაგვცემს და არა «შესაჩვენებლად», როგორც თქვენ იძულებით დღეს მანდ გათქმევინებენ, არამედ სითბოთა

და ღირსეულის დაფასებით: «ვინცა მოკვდეს მეფისათვის, სულნი მათნი ზეცად რბიან».

ჩვენც ძმებო, «არა რატომღაც», არამედ მართლა ვფიქრობთ და გვჯერა რომ თქვენც «იპოვით ძალებს თქვენს თავში, გამოფხიზლებით, საღის გონებით შეხედავთ» არა მართლ «დღევანდელს» არამედ მრავალსაუკუნოვან ისტორიის სინამდვილეს, ასულდგმულდებით ქართველი ხალხის უკვდავი—მარადიული სულითა და მისწრაფებით, იჯმნით ეშმაკისაგან, დაუბრუნდებით ქართველი ერის მიერ, არჩეულ ერთადერთ ისტორიულ «გზას», რომლითაც ასე ძღვევამოსილებით მიემართება ქართული სული, ქართველი ხალხის თავისუფლების მოსაპოვებლად.

«იავნანამ რა ჰქმნაო». ამას თქვენ კომუნიზმის რუსული ხარაჩოებიდან კი ნუ უსმენთ, მამადავითის მთიდან უსმინეთ და მაშინ «შესძლებთ იცნოთ ნამდვილი მშობელი ერი, შეიგნოთ მისი შეუჩერებელი მისწრაფება თავისუფლებისადმი, თქვენც მიჰყევით მას ქართულის ტერფით და იგი «იმდენად ძლიერი და სულგრძელია, რომ შეუძლია მოგიტევოსთ დანაშაული, ისევ ნამდვილ ქართველებად გაქციოთ და ჩაგაყენოსთ მის საერთო «სასიხარულო» თავისუფლების «ფერხულში».

ჩვენ აქ განცხრომასა და ფუფუნებაში არა ვცხვოვრობთ, როგორც მანდ, რუსეთის სამსახურში მორჩილებით მყოფი ერთი წრე—ქართველი კომუნისტების ზედაფენებისა, სინიღისისა და სულის გამყიდველნი, ვცხვოვრობთ ფიზიკურად მძიმე მატერიალურ პირობებში. ვიცით ვისთვის და რისთვის ვიტანჯებით და გიპასუხებთ, ჩვენი სამშობლოს უალრესი სიყვარულისა და პატივისცემით: «და შერცხვენით მანდა ყოფნას გვირჩვენია აქ სიკვდილი».

მეფის რუსეთის ხანაში, საქართველოდან შორეულ, არაქრისტიანულ სპარსეთში გადახვეწილმა ალექსანდრე ბატონიშვილმა ასე უპასუხა მარიამ დედოფლის მიერ მიწერილ-მოწოდებითი ბარათზე :... «თუ საქართველოს სამეფო ტახტი დავიბრუნე, თუ ვერა და დაივიწყე, რომ გყავდა შვილი ალექსანდრე»-ო.

აი ჩვენი, მის ბედში მყოფი—მისი სულიერი შვილების ქართული პასუხი: ჩვენც დაგვივიწყეთ, თუ საქართველოს თავისუფლება ვერ დაუბრუნდა.

ვლ. პატარძე.

საქართველოს პოლიტიკური მდგომარეობა

(დაპყრობიდან დღევანდლამდის)

(გაგრძელება)

სანამ საქართველოს პოლიტიკური მდგომარეობის და მისი ახლანდელი უფლებრივი სტატუსის თხრობას განვაგრძობდეთ, ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია, კიდევ რამდენიმე სიტყვა ვსთქვათ, ზოგადათ მაინც, საბჭოთა კავშირის გარეგნულ ევოლუციის შესახებ, რადგან მასზე უმაღლესი იტყვა და ახლაც ლაპარაკობენ. მართლაც, საგარეო სახელმწიფოებრივ ურთიერთობაში, შინაურ პოლიტიკაში, ხან გამომწვევით ზოგი რამ ცვლილება ხდება, ხოლო მთავარი მიზანი—მსოფლიო რევოლუციის მოხდენა, კაპიტალიზმის მოსპობა, ძალით ყველგან საბჭოთა წყობილების დამყარება, თავისუფალ ერების დაპყრობა და მსოფლიო კომუნისტური სახელმწიფოს შექმნა,— დღემდის უცვლელი რჩება. არა იდეოლოგიური კომპრომისი, არა მთავარი მიზნის უარყოფა, არამედ სხვადასხვა ისტორიულ ობიექტურ პირობების გამო, ფრთხილად ოპორტუნისტული ეტაპების გავლა, ტაქტიკური ფანდების გამოყენება, ლოზუნგების ვარიაცია, ბრძოლის სტრატეგიის შებრუნება: ხან უკან დახევა, ხან კი შეტევა.

ვინც თავიდან თვალყურს ადევნებდა, ან სპეციალურად იკვლევდა კომუნისმის თეორიულ დოქტრინის ჩამოყალიბებას, მსოფლიო სახელმწიფოს შექმნის იდეის განვითარებას, მისთვის ცხადია, კომუნისმის იდეოლოგებმა თუ რატომ აირჩიეს რევოლუციონური ძალდატანება, ტერორი და დიქტატურა მისი განხორციელებისათვის, რადგან ნებაყოფლობით ასეთი უზარმაზარი სახელმწიფოებრივი მექანიზმის შექმნა, პერსპექტივაში პერმანენტული, მუდმივი, შეუწყვეტელი ძალადობა, პიროვნებათა და ერთა მონობაზე, ჩაგვრაზე აგებული, ყოვლად წარმოუდგენელია.

მარქსის შემდეგ, თუ თვალს გავადევნებთ მსოფლიო კომუნისტურ სახელმწიფოს შექმნის სხვადასხვა ეტაპს და განსაკუთრებით, რუსულ კომუნისმის იდეურ და ორგანიზაციულ ზრდა-განვითარებას, შეგვიძლია უტყუარ დასკვნამდე მივიდეთ, რომ ლენინ-სტალინი და დანარჩენი ნაკლებ კალიბრის თეორეტიკოსები, სისტემატიურად და თანმიმდევრობით იცავდნენ და ავრცობდნენ მსოფლიო სახელმწიფოს იდეას, ობიექტურ პირობებთან შესაბამისად, ცდილობდნენ ამ თეორიის პრაქტიკულად შესრულებას.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ საბჭოთა მთავრობის პირველი წლების (1917 წ.—1922 წ.) საგარეო პოლიტიკის მიმართებაში და კომინტერის მუშაობის შორის არავითარი გან-

სხვაგვება არ ყოფილა. მთავრობა და კომინტერნი შეერთებულის ძალით, ხელი-ხელ ჩაკიდებული მოქმედებდა მსოფლიო რევოლუციის გასაჩაღებლად, კაპიტალისტური მწყობრის დასამხობად. კიდევ მეტი—რუსეთის საბჭოების ინტერესები საგვებით შესატყვისი იყო მსოფლიო კომუნისტების ინტერესებთან.

რევოლუციამ, ეკონომიურმა კრიზისმა, მსოფლიო ბაზრიდან მოწყვეტამ, იზოლიაციამ, საბჭოთა ხელისუფლება იძულებული ჰყო, რომ დიპლომატურ და ეკონომიური იზოლიაციისათვის თავი დაედგინა, ახალი ეკონომიური პოლიტიკის (ნეპის) გზას დასდგომოდა. საბჭოთა რეჟიმისათვის ნეპის შემოღება, ახალი ერას დაწყებას ნიშნავდა: კაპიტალისტურ სახელმწიფოებთან პოლიტიკური და დიპლომატური კავშირის აღდგენა აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენდა, რომ ეკონომიური დახმარება ადვილად მოპოვებული ყოფილიყო.

აქიდან, რასაკვირველია, თავისთავად გამომდინარეობდა სოციალისტური რევოლუციის ტემპის, აჩქარების პროცესი, დროებით მაინც, უნდა შენელებულიყო და ამით კომინტერნი, ე. ი. მსოფლიო კომუნისტური მოძრაობა, საბჭოეთის ნაციონალურ ინტერესების სამსახურში ჩამდგარიყო. სტალინის ცნობილი თეზისი, კაპიტალიზმის გარემოცვის ხანაში,—ერთ ქვეყანაში სოციალიზმის აშენებისა, სრულებით არ მოასწავებდა, მთავარი მიზნის—მსოფლიო კომუნისტურ სახელმწიფოს შექმნის,—უარყოფას. ეს იმას ნიშნავდა, რომ საბჭოთა კავშირი, სტალინის გააზრებით, მსოფლიო სახელმწიფოს ძირითად ბაზად უნდა გამხდარიყო. ამ მიზნის განსამტკიცებლად, კომუნისტური პარტიის ბელადები გარკვეულად ნაციონალიზმის გზას დაადგენ, არა მარტო საბჭოეთის, არამედ, აშკარად, ნამდვილი რუსული ინტერესების დასაცავად, ისე რომ, ინტერნაციონალიზმი გამოყენებული იქნა რუსული ნაციონალიზმის გასაძლიერებლად, და ორთავე—ინტერნაციონალიზმი რუსულ ნაციონალიზმთან გაიგივებული, მიზნად ისახავდა და ახლაც იქით ისწრაფის, რომ მსოფლიოს თავის ჰეგემონია მოახვიოს, ხოლო ხან ინტერნაციონალიზმი მიზანი და ნაციონალიზმი საშუალება, ხან კი—ნაციონალიზმი მიზანი და ინტერნაციონალიზმი საშუალება. ორთავე მიზანი და საშუალება, მსოფლიო სახელმწიფოს შექმნისაკენ მიემართება!

აღსანიშნავია, რომ საბჭოთა წყობილების მკვლევარები, დასავლეთის ისტორიკოს-სოციოლოგები, ხშირად, უმეტეს შემთხვევაში, მეტად დამახასიათებელ შეცდომებს უწვებდნენ და ვერ ხედავდნენ იმ პრინციპულ განსხვავებას რევოლუციამდელ და ახლანდელ ნაციონალიზმის შორის და საბჭოთა ნაციონალიზმს ძველი, მონარქიული რეჟიმის პირდაპირ გაგრ-

ძელებად სთვლიან. განსხვავება, მაინც თვისობრივი ხასიათის არის: საბჭოთა ნაციონალიზმი უფრო მკაცრი და უხეშია, მაშინ როდესაც რუსეთის ძველი მონარქია, რაც უნდა იყოს, უფლებრივი სახელმწიფო იყო და ეროვნულ მოძრაობას მეტ ანგარიშს უწევდა, თუმცა რეპრესიებს ისიც მიმართავდა. ხოლო, ყველა მკვლევარები, ერთ რამეში მაინც არიან შეთანხმებული და ერთხმად ადასტურებენ, რომ საბჭოთა რუსული ნაციონალიზმის წრდასთან ერთად ძალზე გაძლიერდა რუსული ნაციონალიზმის ერთ ერთი ფორმა—რუსიფიკაცია, ყველა ნაციონალურ რესპუბლიკებში, ეს გარუსების პროცესი დაიწყო 30-იან წლებში. განსაკუთრებით მან თავის აპოგეიას მიაღწია სტალინის ეპოქაში, რაც გამოიხატა არა მარტო მოსკოვის ხელში მთელი ძალა-უფლების თავმოყრით, მართველობის ჭარბი ცენტრალიზაციით, არამედ ნაციონალურ რესპუბლიკებში «ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური» ინტელიგენციის განადგურებით, მუსულმანურ რესპუბლიკებში გვარების გადარუსებით, მიღებული ლათინური ალფაბეტის მოშლით და რუსული ანბანის შემოღებით,—ყველგან სკოლებში, უნივერსიტეტებში, სახელმწიფო დაწესებულებებში რუსული ენის გაბატონებით.

თვალსაჩინოდ, რუსულ ნაციონალიზმმა ფრთები გაშალა და თავის ზენიტს მიაღწია მეორე მსოფლიო ომის დროს. რეჟიმის სიძულვილის გამო, დამარცხების მომხრეთა შორის, სხვებთან ერთად რუსებიც აღმოჩნდნენ. დანარჩენი—უკრაინელები, ბელორუსიელები, ქართველები, სომხები, აზერბაიჯანელები და აზიის რესპუბლიკის ხალხები, რეჟიმით და თვითმყრობელური კომუნისტურ რუსიფიკაციით თავმოძულებულნი და გაჯავრებულნი ადვილად ხდებოდნენ გერმანიის ორიენტაციის მომხრენი. ამ მოვლენას,—გერმანეთის გამარჯვების თანაგრძნობის მიდრეკილებას, მაშინ (და ახლაც ხსნიან) ხსნიდნენ იმით, რომ კავშირში მომწყვდეული ერები ორმაგ ჩაგვრას განიცდიდნენ: კომუნისტურ რეჟიმის და მოსკოვის ცენტრალიზმისას, რაც მათი რწმენით უდოიდა ეროვნულ კულტურის რუსიფიკაციას.

ომის გათავების მომდევნო წლებში, სტალინი დაჟინებით აღნიშნავდა რუსული კულტურის უპირატესობას ყველა დანარჩენ კულტურის მიმართ. საბჭოთა კავშირის მეცნიერები ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ, სტალინის ამ «ბრძნულ აზრების» დასაბუთებაში, რომ რუსები, მეცნიერების ყოველ დარგში და ტექნიკაში, პირველები იყვნენ და არიან, მათ ეკუთვნის ყოველი გამოგონება და მეცნიერული აღმოჩენები. მიღწევებიც ერთ-ერთი ფორმა იყო რუსული ნაციონალიზმის გასაღვივებლად, რაც ასე აუცილებელი იყო სტალინისათვის, მისი პიროვნული დიქტატურის განსამტკიცებლად, თორემ სტალინმა ძალიან კარგად იცოდა, რომ რუსეთი მეცნიერების

ყოველ დისციპლინაში და ტექნოლოგიაში ძალზე ჩამორჩენილი ქვეყანა იყო.

სტალინის შემდგომ პერიოდში (ე. ი. ხრუშჩოვის პერიოდში), კომუნისტურ მსოფლიო სახელმწიფოს კონცეპციაში, მნიშვნელოვანი შესწორება იქმნა შეტანილი, თუმცა საბოლოო მიზანი—მსოფლიო სახელმწიფოს შექმნისა—იგივე რჩება, ხოლო მისი მიღწევის გზები, სავსებით მოკლებულია ლენინ-სტალინის თეორიის უმანდელ გარკვეულობას, უფრო ზიგზაგებს, მიხვევ-მოხვევას შეიცავს, ვიდრე გაშლილ პირდაპირ გზას. ეს გზა უფრო საშიშია თავისუფალ მსოფლიოსთვის, ვიდრე სტალინის ფარული შეთქმულებანი, რადგან, აქ მტრის ოინები აშკარად უნიღბოა, მაშინ როდესაც ხრუშჩოვის თანაარსებობის კომბინაცია გააზრებულია, შემოვლილი გზით, შენიღბულად «კაპიტალისტურ ბანაკში» შექრა, შიგნით ძირგამომთხრელ, დამანგრეველ მუშაობის წარმოება, მოკლედ ბურჟუაზიულ სამყაროს შიგნიდან აფეთქება.

ცხადია, როგორც ეს ყოველთვის ხდება, ტერიტორიალურ გაფართოებას, რაც ამის დამთავრებას მოყვა, უამრავ ტერიტორიის შემოერთებას, ვრცელი კომუნისტური იმპერიის შექმნას, საბჭოთა კავშირის დასუსტება უნდა მოყოლოდა, როგორც კომუნიზმის მოძრაობის აბსოლუტური ცენტრისას. ამის საკმაო მაჩვენებელია 1956 წ. პოლონეთში და უნგრეთში მომხდარი მოვლენები, რის შემდეგ აღიარებულ იქმნა «სოციალიზმის მშენებლობის სხვადასხვა გზის არჩევა». იქ მომხდარმა დიდ ისტორიულ მნიშვნელობის ამბებმა, მოსკოვის ბატონობის წინააღმდეგ აჯანყებამ, რომელმაც მსოფლიო კომუნისტური მოძრაობის მთლიანობა, მისი მონოლითური ხასიათი, საგრძნობლად შეარყია.

ამ ეპოქად ჩვენ არ გვანტერესებს მსოფლიო კომუნისტური სახელმწიფოს შექმნისათვის წარმოებული ბრძოლის ანალიზი, ჩვენ დავკმაყოფილდებით ზოგად თეორიულ მოსაზრებით. ის რაც ზევით მოკლედ მოგახსენეთ, იქიდან დასკვნა თავისთავად გამომდინარეობს: მსოფლიო პლანეტარული სახელმწიფოს შექმნა, ყველას მიერ მოსკოვის ცენტრის ხელმძღვანელობის ცნობა, თანდათან შეუძლებელი ხდება. მომავლისათვის, რაღაც განუხორციელებლად და შეუძლებლად გვეჩვენება, მაგ., პოლონეთის, ჰუნგრეთის, ჩეხოსლოვაკიის და სხ. (ჩინეთზე და იუგოსლავიაზე ლაპარაკიც ხომ ზედმეტია) რესპუბლიკათა საბჭოთა კავშირის ფედერაციაში შესვლა, როგორც მოკავშირე რესპუბლიკების, ისიც ნებაყოფლობით. ეს პერსპექტივა წარმოუდგენელი და მიუღწეველია, თვით კრემლის ბელადებისათვის, რომელთა ავტორიტეტი მსოფლიო კომუნიზმის მოძრაობაში ძალზე დაცემული და მორალურ-იდეური გავლენა, ერთა შორის მუდმივ უნდობლობის დათესვით, ფრიად დასუსტებულია, მიუხედავად საბჭოთა

რეჟიმის ასე ხანგრძლივი არსებობისა. ის პერმანენტულ კრიზისებს განიცდის პოლიტიკურ, ეკონომიურ და იდეოლოგიურ ფრონტზე, მრავალ დაბრკოლებას თავს ვერ ართმევს, მსოფლიო ჰეგემონიის გზაზე, სულ ახალ-ახალ დაუძლეველ სიძნელეებს აწყდება. უძნელდება გაუმკლავდეს არა მარტო ცენტრიდან მსრბოლ ძალებს, არამედ კოლმეურნეთა სასტიკ ჯიუტობას, რომელთაც არ სურთ კერძომესაკუთრების ფსიქიკა შესცვალონ ნაძალადებ კოლექტიურ-კომუნისტურ სისტემით.

ის რაც წინა წერილებში ჩვენ მოვიხსენიეთ, ყოველთვის, საქართველოს დაპყრობის პირველი პერიოდის გასათვალისწინებლად, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული, რომ კარგად გავერკვეთ საბჭოთა რუსეთის კომუნისტურ პარტიის თეორიულ მოძღვრების რაობაში, მის პრაქტიკულ განხორციელების მეთოდში, დაპყრობილ ერების ეროვნულ თავისუფლების მოსპობა-განადგურებაში. რასაკვირველია, ეს არ იქნება დაპყრობის მთელი ისტორია, მისი ვრცელი ანალიზი, არამედ, მოკლედ, ზოგიერთი მთავარი ფაქტების გახსენება, რომელთაც წინასწარ განსაზღვრეს საქართველოს დაპყრობის შესაძლებლობა და შემდგომი საოკუპაციო რეჟიმის, ასე ვთქვათ, განმტკიცება. თავიდან საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლება ემყარებოდა (და ახლაც ემყარება) უცხო დამპყრობ ძალაზე და ბრძოლაც ეროვნულ თავისუფლებისათვის, იმთავითვე მიმართული იყო უცხო ძალის წინააღმდეგ. ამ რიგად ჩვენ დროებით წარმატებას თუ დამარცხებას არა აქვს საბოლოო მნიშვნელობა, რადგან უცხო ძალის წინააღმდეგ ბრძოლა, რამდენადაც ის ატარებს გრძელ ხასიათს, როცა ჯერ კიდევ მტერს უპყრია ჩვენი მიწა-წყალი, ბრძოლა არ წყდება და ის გრძელდება თაობიდან თაობამდის, მანამ, სანამ ერი არ მოიპოვებს სრულს ეროვნულ თავისუფლებას. მაშასადამე, ყოველმა თაობამ უნდა შეასრულოს მშობელი ერის წინაშე თავისი წმიდა მამულიშვილური მოვალეობა: იბრძოდეს ერის თავისუფლებისათვის. ამ შემთხვევაში, როცა ერის ყოფნა-არყოფნის საკითხია დასმული, ჩვენთვის ბრძოლის ხანგრძლივობას მცირედი მნიშვნელობა აქვს. მთავარია გაძლება, მოთმინება, საბოლოო გამარჯვების მოპოება. დრო, თაობა და მსხვერპლის გაღება ალალია, სამშობლოს თავისუფლების საკურთხეველზე ზვარაკად შეწირული!

როგორ მომზადდა და რა პირობებში მოხდა საქართველოს დაპყრობა? რუსეთის სამოქალაქო ომი ძალზე გაჟიანჯრდა, მას ბოლო არ უჩანდა. ვერც რევოლუციამ და ვერც კონტრრევოლუციამ ერთმანეთი ვერ დაამარცხეს. მოკავშირეები ფულის და საომარ იარაღების დახმარებით მოიღალენ, მათთვის სამოქალაქო ომის დაუსრულებლად გაგრძელება სარფიანი აღარ იყო. კონტრრევოლუცია აშკარად წაგებისა-

კენ დაექანა, უგნური გენერლების პოლიტიკის წყალობით. ისინი ებრძოდნენ ბოლშევიკებს და ამავე დროს ემუქრებოდნენ რუსეთის იმპერიის ნანგრევებზე ახლად წარმოშობილ თავისუფალ, დამოუკიდებელ ერების არსებობას. ბოლშევიკური რეჟიმის და მისი დიქტატურის ბედიც ბეწვზე ეკიდა. ანარქიამ და სურსათის კრიზისმა ლენინი იმპერიალისტების კარებამდის მიიყვანა დახმარების გამოსათხოვად, მაშინ როდესაც სულ რამდენიმე თვის წინედ კაპიტალიზმს წარდგინოთ ემუქრებოდა. ბურჟუაზიისათვის ბოლშევიკებთან ვაჭრობა უფრო სარგებლიანი იყო, ვიდრე რუსის გენერლებზე უიმედო და უშედეგოდ ფულის ფლანგვა. მაშინ, მათ აიძულეს, ლოიჯ-ჯორჯის მთავრობა სავაჭრო ურთიერთობა დაემყარებია საბჭოებთან. მანაც, ამის საჭიროება, გონება მახვილურად დაასაბუთა: რატომ არ შეიძლება ბოლშევიკებთანაც ვივაჭროთ (მათ ხომ ძველი რუსეთის ოქრო საკმაოდ დარჩათ), მაშინ როდესაც ჩვენ აფრიკის კაციჭამია ტომებთან დიდი ხანია ვაჭრობთ და არც მთლად უხეიროდ, რათ არ უნდა ვივაჭროთ თუნდაც კაპიტალისტების ქამია ბოლშევიკებთან, ისინი ხომ ოქროთი იხდიან ჩვენგან ნასყიდ საქონელს? ინგლისის და საბჭოთა მოსკოვის მთავრობები ერთმანეთში მორიგდნენ, რასაკვირველია, დამოუკიდებელ კავკასურ ერების ხარჯზე, მათი დამოუკიდებელ სახელმწიფოებრივი არსებობის გაწირვით; დამშეულ ბოლშევიკურ რუსეთს სასწრაფოდ მიაწოდეს სურსათ-სანოვაგე, საიდუმლო შეთანხმებით დაუთმეს ბაქოს ნავთი (დაუკითხავად აზერბაიჯანის მთავრობისა), დაუთმეს სომხეთ-საქართველოს რკინისგზები ბათუმით (ესეც საქართველოს მთავრობის გაუფრთხილებლად). სამაგიეროდ ბოლშევიკები დაპირდნენ კოლონიებში პროპაგანდის შეწყვეტას, შიგნით ახალი ეკონომიური პოლიტიკის გატარებას, კერძო კაპიტალის დაშვებას და რაც მთავარია, კონცესიების გაცემას დასავლეთის კაპიტალისტებზე, აგრეთვე სამოქალაქო ომის შეწყვეტას და საერთო მშვიდობიანობის დამყარებას.

ეს შეთანხმება ლენინის მთავრობასთან, ომში დაღლილ და ეკონომიური კრიზისის მომლოდინე, მოკავშირეებისთვის ციდან მოვლენილი მანანა იყო. აქაც აღსრულდა რუსთველის უკვდავი სიტყვები: «უმსგავსო საქმე ყოველი, მოკლეა მით ოხერია». მართლაც ინგლისელებმა ვაჭრობით დიდათ ისარგებლეს, მოსკოვის ყვითელი ლითონი (ოქრო) თავიანთ ბანკებში გადმოქაჩეს, მაგრამ იგივე რუსთველის სიტყვებით: «რადაა იგი სინათლე, რასაცა ახლავს ბნელია». როცა ბოლშევიკებმა ინგლისის ეკონომიური დახმარებით სული მოითქვეს, არც ერთი დაპირება არ შეასრულეს და ბრიტანეთის იმპერიის შემდგომ დასუსტებაში, დაშლასა და კოლონიების ჩამოშორებაში, მართლაც ღირსეული როლი შეასრულეს. ეს

ამბავი ასე დამთავრდა: ფული მოგებული, ჭკუა წაგებული. მაშასადამე, მოკავშირეების ეკონომიური დახმარებით და მათი არა-შორსმჭვრეტელო პოლიტიკის გამო, 1920 წ. დასაწყისიდან, საბჭოთა რუსეთი, სამოქალაქო ომიდან გამარჯვებული გამოვიდა. მოხალისეთა გენერლების არმია დამარცხებული და დემორალიზებული უცხოეთს გაიხიზნა. ამიერიდან, ბოლშევიკურ მთავრობას გზა გაეხსნა თავისუფალ მოქმედებისთვის, ყოველგვარ რისკის გარეშე, მოკავშირეთა ფარული დასტურით, ანგარიშები გაესწორებიათ, რუსეთის ორბიტიდან, გამოსულ თავისუფალ-დამოუკიდებელ სახელმწიფოებისთვის, პირველ რიგში საქართველო-აზერბაიჯან-სომხეთისათვის. მოხდა ამერების მოღალატე კომუნისტების მობილიზაცია და სამხედრო სამხადისი, ომის საფრთხე თანდათან გვიახლოვდებოდა.

თურქეთთან საიდუმლო შეთანხმების წყალობით, 1920 წ. მოხდა აზერბაიჯანის ნებსით თუ უნებლიეთ გასაბჭოება და იქ საბჭოთა წყობილების დამყარება. შეერთებული (მოსკოვის და ანკარას მთავრობების) მოქმედებით თავისუფალი სომხეთიც დაიპყრო წითელმა არმიამ. საფრთხის რკალი თანდათან მოიშვილდა საქართველოს საზღვრებისკენ. მხოლოდ მოსკოვი მაინც ვერ ბედავდა საქართველოსთან პირდაპირ შებმას: იცოდა ქართველი ერის და მთავრობის მტკიცე გადაწყვეტილება უბრძოლველად მტერს არ დანებდებოდა. წითელი არმიის მოახლოვებით ამოძრავდა ქართველი კომუნისტები და საქართველოს შინაურ მტრებთან (ძველი რეჟიმის მომხრეებთან) შეუღლებით ეკვეთენ საქართველოს, «ციხის შიგნიდან გასატეხად», აზერბაიჯანის მეშვეობით საცდელი ომი გამართეს ფოილოს ხიდთან, აქ სასტიკად დამარცხდა წითელი ჯარი და უკან დაიხია. დაიდვა საზავო ხელშეკრულება და თითქოს ნორმალური ურთიერთობა დამყარდა გასაბჭოებულ აზერბაიჯანთან, და მაშასადამე, ერთგვარად საბჭოთა რუსეთთანაც.

შემდეგ, იმავე 1920 წ. (მაისში) დაიწყო მოლაპარაკება საქართველოს და საბჭოთა მთავრობის შორის ურთიერთი ურთი-დიულ ცნობისა და სამშვიდობო ხელშეკრულების დასადებათ. ხელშეკრულება დადებულ იქნა მოსკოვში და ორთავე მთავრობის მიერ ხელმოწერილი. საბჭოთა მთავრობა ცნობდა საქართველოს დამოუკიდებლობას და მასთან ამყარებდა დიპლომატიურ და ეკონომიურ კავშირს. უზრუნველყოფდა მის სუვერენულ უფლებებს და საზღვრების ხელშეუხლებლობას, შინაურ საქმეებში ჩაურევლობას. ცხადია, ეს თვალმაქცობა (საქართველოს დამოუკიდებლობის ცნობა) განგებ გაითამაშეს, რომ ქართველი ერის მხნეობა და სიფხიზლე მოედუნებიათ, რათა უფრო იოლად დაეპყროთ საქართველო.

დადებულ ხელშეკრულებით დამყარდა საქართველოსთან

დიპლომატიური კავშირი, საქართველოს ბოლშევიკურ პარტიამ კი ლეგალური არსებობის უფლება მოიპოვა და იმ დღიდან მოკიდებული შეუდგა საქართველოს თავისუფლების ძირის გამოთხრას. დიდძალი საპროპაგანდო ფურცლები, ბროშურები და გაზეთები გაბნეულ იქნა საქართველოს ყოველკუთხეში და ხალხს მოუწოდებდნენ აჯანყებოდნენ კანონიერ, თავისუფლად, დემოკრატიულ საფუძველზე არჩეულ მთავრობას, დაემხოთ დემოკრატიული რეჟიმი და ეცნოთ ლენინის დიქტატორული ხელისუფლება. ამ გამხრწნელ პროპაგანდას არავითარი გავლენა არ ჰქონდა ქართველი ერის სოციალურ არც ერთ ფენებში. მუშების დიდი უმრავლესობა და გლეხობა მხარს უჭერდა საქართველოს მთავრობას. სოც.-დემოკრატიულ პარტიას, რომელიც ყოველთვის დიდი ნდობით სარგებლობდა ფართო მასებში და მის რევოლუციონურ და სოციალისტურ მოძრაობას ხელმძღვანელობდა. ქართველ ბოლშევიკებს არავითარი გავლენა არ ჰქონდათ ქართველ მუშებში და არც იდეურად და არც ორგანიზაციულად დიდ ძალას არ წარმოადგენდა. მართალია, აქა, იქ იყო თითო-ორთა პროფესიონალური რევოლუციონერი, მაგრამ ისინი რუსეთში უფრო მოქმედობდნენ, ვიდრე შიგ-საქართველოში. ფულიც ბლომად შემოზიდეს ბოლშევიკებმა საქართველოში და ფულის საშვალებით კპოულობდნენ კიდევ თითო-ორთა გარეწარს და მათი დახმარებით აწყობდნენ აჯანყებას უმთავრესად საქართველოს არაქართულ მოსახლეობაში, მაგრამ აქაც დამარცხებულნი სამარცხვინოდ უკან გარბოდნენ და თავს აფარებდნენ რუსეთს. შეეცადნენ საქართველოში საერთო აჯანყებას, აქაც სასტიკი მარცხი იგემეს. მათთვის ერთადერთი საშველი იყო რუსეთის წითელი არმიის მოყვანა და მისი დახმარებით საქართველოს დამოუკიდებელი და დემოკრატიული რესპუბლიკის განადგურება. ეს როლი იკისრა ულირსმა ქართველმა სტალინმა და ორჯონიკიძემ, სხვა ქართველ მოღალატეებთან ერთად.

როცა საერთო აჯანყების ცდიდან არაფერი გამოვიდა, მაშინ რუსეთის საბჭოთა მთავრობა შეეცადა საქართველოს მთავრობისათვის შარი მოედვა, რომ ომის საბაბი ადვილად გამოენახა: თითქოს საქართველოს მთავრობა სისტემატიურად არღვევდა დადებულ ხელშეკრულებას, დახმარებას უწევდა საბჭოთა რუსეთის მტრებს—კონტრ-რევოლუციონურ გენერლებს, ინგლისის ოკუპანტებს ბათუმში. ყველა ეს შარის მოდება მოჩვენებითი და უსაფუძვლო იყო, რადგან ინგლისელებმა უკვე დასტოვეს ბათუმი (1920 წ. ივნისში) და შეუდგნენ იმავე დროს დამარცხებულ გენერლების მოხალისეთა არმიის ევაკუაციას. საქართველოს მთავრობა ხელს კი არ უწყობდა საბჭოების მტრებს, პირიქით, კონტრ-რევ. მოხალისეთა არმიის ევაკუაციით, საქართველომ თავიდან მოიშორა

თავისი დაუძინებელი მტრის—მონარქიული რუსეთის არმიის საფრთხე. ბათუმი ინგლისელებმა დასტოვეს და იგი საქართველოს შემოუერთდა. საიდან გამოიგონეს ბოლშევიკებმა, რომ საქართველო მათდამი მტრულად იყო განწყობილი? მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ინგლისმა გზა დაულოცა მათ კავკასიისკენ თავისუფალ მოქმედებისთვის!

1920 წ. ნოემბერში წითელი ჯარის მიერ, ორჯონიკიძის და სომეხ კომუნისტების ხელმძღვანელობით დაპყრობილი იქნა სომხეთის რესპუბლიკა. სომხის ერმა მოაწყო აჯანყება საოკუპაციო ხელისუფლების წინააღმდეგ, ვერ გაუძლო ბოლშევიკურ ურდოებს და ქემალის ჯარების—ორცეცხლ შუა მომწყვდევას და დამარცხდა. ამ ორი რესპუბლიკის დაპყრობით (აზერბაიჯანის და სომხეთის) და საბჭოთა წყობილების დამყარებით, სადაც ადგილობრივი კომუნისტური ხელისუფლება საბჭოთა რუსეთის საოკუპაციო ჯარების კონტროლს ქვეშ იმყოფებოდა და მას მონურად ემორჩილებოდა, დაიწყო საქართველოს საზღვრების სამხედრო გარემოცვა, მის დასაპყრობად.

მიუხედავად ხელშეკრულებისა, ნორმალურ ურთიერთობის დამყარებისა, რუსეთის საბჭოთა მთავრობამ, ომის გამოუცხადებლად, სრულიად უსაბამოდ, საომარი ოპერაციები გააჩაღა 1921 წ. 11 თებერვალს, ლორში—საქართველოს საზღვრების მახლობლად და შემდეგ შულავერში (ბორჩალოში), აქ, ვითომც აჯანყების ხელმძღვანელად არჩეულ იქნა რევოლუციური კომიტეტი, მახარაძის, ორახელაშვილის, ელიავას, გეგუჭკორის, კვიციანიას, ნაზარეტიანის და სხ. შემადგენლობით. საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ ყველა ესენი სამშობლოს მოღალატეთ გამოაცხადა. რამოდენიმე წლის შემდეგ სტალინმა ცყველანი დახვრიტა (მახარაძის გარდა), როგორც «ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტები», პარტიის და მისი პიროვნული დიქტატურის წინააღმდეგ შენთქმულნი.

რევოლუციონურმა კომიტეტმა საქართველო საბჭოთა რესპუბლიკად გამოაცხადა, და ვითომ აჯანყებულ ხალხის დასახმარებლად მოუწოდა წითელ არმიას (მე-XI არმიას), როცა ეს უკანასკნელი თავს დაესხა ჩვენს სანაპირო ჯარებს და მასთან უკვე ბრძოლაში იყო ჩაბმული. ომი გაგრძელდა თითქმის ორი კვირის განმავლობაში და 1921 წ. 25 თებერვალს. დიდი ბრძოლების შემდეგ დაკავებულ იქნა საქართველოს დედაქალაქი—თბილისი. მთავრობამ და ქართველმა ჯარმა დასტოვა თბილისი და ბრძოლის გასაგრძელებლად დასავლეთ საქართველოსკენ დაიხია.

საქართველოს მაშინდელ მთავრობის თავჯდომარემ—ნოე ჟორდანიამ და საგარეო საქმეთა მინისტრმა სასტიკი პროტესტი განუცხადეს ლენინის მთავრობას შეიარაღებულ თავდასხმის გამო. თვით ლენინს პასუხისმგებლობის შეეშინდა

და კრემლის ჩრდილში მიიმალა, პასუხის გაცემა დაევალა საგარეო კომისიის თანაშემწეს კარახანს. პასუხი უსუსური და უსირცხვილი: ჩვენ საქართველოსთან ომს არ ვაწარმოებთ, არც პროტესტს ვღებულობთ.

შემდეგ, ეს ახლავე უნდა აღინიშნოს, ქართველი აბდალი კომუნისტები ამტკიცებდნენ ლენინის გასამართლებლად, რომ ლენინმა არაფერი არ იცოდა საქართველოზე თავდასხმის შესახებ, ეს მალულად მოაწყვეს სტალინმა და ორჯონიკიძემ, ლენინის დაუკითხავად. განა შეიძლება ნორმალურ სახელმწიფოში ასეთი რამ მოხდეს? განა შეიძლება ასეთი სულელური არგუმენტის გამოყენება და ისეც ვისმეს დასაცავად? როგორ შეიძლება ეს მოხდეს? ლენინი ოფიციალურად საბჭოთა მთავრობის თავმჯდომარეა, შეიარაღებული ძალების სამხედრო კომისარი ტროცკია, ამასთან არსებობს რევოლუციონური სამხედრო საბჭო, სადაც ომის და ზავის საკითხები წყდება, სტალინი კი მხოლოდ ეროვნებათა კომისარია, ორჯონიკიძე კი კავკასიის ჯარების პოლიტიკური ხელმძღვანელი. წარმოსადგენია, რომ სტალინ-ორჯონიკიძეს, მთავრობის და სამხედრო კომისარის დაუთანხმებლად, შესძლებოდათ მთელი არმიის დაძვრა კავკასიურ დამოუკიდებელ ერების დასაპყრობად, ისე რომ ეს ლენინს არ სცოდნოდა?

ან რა აზრი აქვს ასეთ მტკიცებას, მაშინ როდესაც, რუსეთის საბჭოთა მთავრობის ბრძანებით წითელი არმია საქართველოს თავსდაესხა და თბილისის გარშემო დიდი ძალებით ომს აწარმოებდა, აგრეთვე რამოდენიმე მხრით საქართველოს უტევდნენ წითელ არმიის ნაწილები: ერთი ნაწილი მოემართებოდა საქართველოს სამხედრო გზით, დუშეთ-მცხეთის მხრივ თბილისის მოსაპყრელად და ქართველი ჯარის დასატყვევებლად, მეორე ნაწილმა გადმოიხა მამისონის უღელტეხილი და რაჭა-ლეჩხუმზე გავლით, მოეშურებოდა ქუთაისის ასაღებად. მესამე ნაწილი—აფხაზეთ-სამეგრელოში შემოიჭრა, მეოთხე კი—სომხეთიდან დაძრული, სამხრეთ საქართველოს გადაჭრით, აჭარას გარს უვლიდა და ღრმა შემოვლით ბათუმს უახლოვდებოდა. საოცარია, რომ სავალალო არ იყვის: სტალინ-ორჯონიკიძე საქართველოს იპყრობს, მის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ თვითარსებობას ანგრევს ტროცკის წითელი არმია და ეს არ იცოდა ლენინის მთავრობამ?

მრავალი საბუთი ღაღადებს, ბოლშევიკების ამ უტიფარ მტკიცების სიცრუეს, რომ მათ საქართველო არ დაუპყრიათ, მხოლოდ ისინი მიეშველენ წითელი ჯარებით, აჯანყებულ ქართველ მუშებს და გლეხებს, დახმარებოდნენ იმ მთავრობის დასამხობად, რომელიც მათ იცვნეს ცხრა თვის წინეთ და რომელთანაც მათ დასდევს კეთილმეზობლური ურთიერთობის ხელშეკრულება. ჩვენ მხოლოდ ერთ საბუთს

მოვიყვანთ, რომელიც ეკუთვნის ფილ. მახარაძეს (საქართველოს დაპყრობის შემდეგ, მოსკოვში მის მიერ გაგზავნილ მოხსენებიდან). ფ. მახარაძის ეს საიდუმლო მოხსენება¹⁾ საქართველოში შექმნილ მდგომარეობის შესახებ ანტი-ბოლშევიკური პოლიტიკური წრეებისათვის, მაშინვე იყო ცნობილი და არალეგალური გამოცემით გავრცელებული. აი, მოხსენების ერთი ადგილი: «წითელი არმიის მოქმედება, საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება, უფრო უცხო ძალის სამხედრო ოკუპაციის იერს ატარებს, ქართველებს აჯანყებაში, გადატრიალებ-რევოლუციაში, არაფითარი ცონაწილეობა არ მიუღიათ, წინასწარ საომარ სამზადისს ადგილი არ ჰქონია, როცა საბჭოთა რეჟიმი გამოცხადდა, არც ერთი ცნობილი ქართველი კომუნისტი საქართველოში არ იმყოფებოდა. ზოგჯერ ეს საქმე საექვო ელემენტებს ჰქონდა მითვისებული, უმეტეს შემთხვევაში კი—ნამდვილ კრიმინალებს».

¹⁾ შენიშვნა: უკანასკნელად ის გამოაქვეყნა პოლიტიკურმა მწერალმა ქალმა, ჩვენმა თანამემამულე—ელენე კარერ დ'ანკოსმა (ზურაბიშვილის ასული), საქართველოზე თავის შესანიშნავ ნარკვევში (ფრანგულ ენაზე), ის სწერს: წითელი ჯარის ლაშქრობა (სამხედრო ოპერაციები) ქართველი კომუნისტების მიერ არ იყო არც შემზადებული, არც მხარდაჭერილი, პრაქტიკულად საქართველოში კომუნისტური პარტია არც არსებულა, ჰყავდა ძალიან მცირე რიცხოვანი მიმდევრები, ისიც საბჭოთა რუსეთში შეხიზნული. ამ დებულებათა გასამაგრებლად ის იმოწმებს ფ. მახარაძის ცნობილ მოხსენებას, რომელიც ჩვენ ზევით ამოვწერეთ მისი ნარკვევიდან. (ეუნ. «ეტიუდ», მარტი 1957 წ. 401). ეს უურნალი მოგვაწოდა ჩვენმა მეგობარმა ლევან ზურაბიშვილმა, რაზედაც დიდ მადლობას მოვახსენებთ.

ჩვენს თანამემამულეს—ელენე კარერ-დ'ანკოსს—დასახელებულ ნარკვევის გარდა აქვს მრავალი სხვა ნარკვევები საბჭოთა რუსეთზე, სადაც უმთავრესად გამოყენებული აქვს რუსული მასალები და ამგვარად განიცდის რუსულ წყაროების და შეხედულებათა გავლენას, მართალია არა ყოველთვის. მაგალითად, შემოხსენებულ მისს ნარკვევში საქართველოზე, გამოყენებული აქვს რუსული მასალები საქართველოს ეროვნულ შემადგენლობის და ეროვნულ უმცირესობათა შესახებ, სადაც ქართველი ერის ეთნიური შედგენილობა მეტად დამახინჯებულად არის წარმოდგენილი. ხოლო ამის შესახებ ცალკე წერილში, რომელსაც ჩვენ დავბეჭდავთ შემდეგ ნომერში როგორც ამ წერილის დამატებას.

სწორედ ასეთ პირობებში საქართველოს დაეპატრონა წითელი არმიის ურდოები და ბოლშევიკურ პარტიის საექვო ელემენტები და კრიმინალები, ბოლოს მაინც მოხერხდა საო-

კუბაციო საბჭოთა მთავრობის შედგენა ძველი ბოლშევიკების მეთაურობით. ეს მთავრობა უმთავრესად ემყარებოდა მთლიანად უცხო ძალებს, მას მხარს არ უჭერდა ქართველი მუშათა კლასი და პირველ ხანებში, იმის გამო, რომ საბჭოთა ხელისუფლება არ იყო პოპულიარული, ძლიერ უძნელდებოდათ მართველობის, ადმინისტრაციის და უმთავრესად ეკონომიური ცხოვრების ნორმალურ კალაპოტში ჩაყენება. დასაძლევნი იყო დაბრკოლებათა მთელი რიგი: სოციალური სტრუქტურის გადაყირაგება და ახალი სახელმწიფოებრივ ორგანოების ჩამოყალიბება, პოლიტიკური წყობილების რეორგანიზაცია, ახალი ეკონომიური სისტემის შემოღება, ე. ი. დანგრევა დემოკრატიული რეჟიმისა და ცხოვრების ყოველ დარგში დიქტატურის გამეფება.

ამას უნდა მოყოლოდა, როგორც მოვლენების ლოგიკური შედეგი შიგნით ვითომც «დამარცხებული კლასების და მათი პარტიების ალაგმა, ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესება, საგარეო უშიშროების უზრუნველყოფა (რაღა საჭირო იყო დაპყრობილი ერის საგარეო უშიშროებაზე ზრუნვა), რუსეთ-საქართველოს შორის ხელშეკრულების დადება—სამხედრო, ეკონომიურ და პოლიტიკურ ურთიერთობის განსამტკიცებლად. ეს იყო პირველი ნაბიჯი საქართველოს საბჭოთა რუსეთის ფარგლებში მოსაქცევად.

(გაგრძელება იქნება)

ს. ჭიჭინაძე.

საგარეო ურთიერთობები და უცხოური მოვლენა

რომის პაპის მოგზაურობა პალესტინის წმიდა ადგილებში უნდა მითვლილიყოს საგანგებო მოვლენათ ისტორიულ და რელიგიურ აღმავლობით. ანარეკლნი ამ მისი მოგზაურობისა ეხლაც გრძელდებიან ყველა ქვეყნების კათოლიკურ გამოცემებში და განსაკუთრებით აქ—ისპანიაში—(სადაც მე ვიმყოფები), რასაც აქაური პრესსა მიაკუთვნებს ამ საგნის მნიშვნელობისა გამო დიდ ადგილს და სთვლის ამ მოვლენას, თუ არა დასაწყისათ საქრისტიანო ეკლესიათა გაერთიანებისათვის, ყოველშემთხვევაში მათ აუცილებელ დაახლოებისათვის.

განხეთქილება რომის ტახტისა და მართლმადიდებელ ავტოკეფალურ ეკლესიებთა შორის ფაქტიურათ დაიწყო 1054 წელს, ზუსტათ 910 წლის წინათ, როცა ვატიკანის საკრებულომ მიიღო და დააკანონა დოგმატები და აგრედვე სხვა სჯულდებულებანი, მართლმადიდებელ ეკლესიისათვის მიუღებლნი.

ამ საკრებულოში რომის ტახტმა იწება მართლმადიდებელ ეკლესიათათვის მიეკუთვნებინა სახელწოდება სხიზმატიკებისა (სხიზმა ბერძნული სიტყვაა და პნიშნავს შფოთსა,

ჩხუბსა, აღრევას). ასე დაიწყო განცალკევება და შეურიგებლობა საქრისტიანო ეკლესიათა შორის, რაიც გრძელდება დღემდის.

პაპი პავლე მე-VI პილიგრიმობას. როგორცა სჩანს, მიზნათ დაუსახავს ბოლომოელს ამ ურთიერთშორის უთანხმოებასა და განხეთქილებას, ამას ვამბობ ეჭვშეპყრობით იმ გარემოებისა გამო, რომ კათოლიკური პრესა ეხლაც ხანგასმით აღნიშნავს აუცილებლობას, რათა რუმისაგან განყოფილნი ძმანი-ქრისტიანენი შეუერთდნენ წმიდა ტახტს.

იერუსალიმში რომის პაპს ჰქონდა ძმური შეხვედრა კოსტანტინოპოლის მსოფლიო პატრიარქ ათინაგორთან, რომელიც მიეგება მას თავისი სამწყსოს სახელით. არ უნდა გამოვტოვოთ მხედველობიდან, რომ მსოფლიო პატრიარქს მინიჭებული აქვს პატივი უპირველესობისა სხვა მართლმადიდებელ პატრიარქთა შორის, გარნა მას მოკლებული აქვს ნება მათ ფუნქციებში ჩარევისა, ვინაიდან მას ეკუთვნის პატივი პირველობისა თანასწორთა შორის.

ამათუიმ ავტოკეფალურ ეკლესიათა წარმომადგენლებმა უარპყვეს რომის პაპთან შეხვედრა ფრიად გასაგებ მიზეზთა გამო, მათ შორის პირველყოფლისა ელლადის—საბერძნეთის ეკლესიამ. არაფერი ითქმის მოსკოვის საპატრიარქოზე, რომელიც იძულებული არის განაცხადოს თავისი ზრახვანი საბჭოთა—კომუნისტური მთავრობის ნებართვით.

რა სახე გამოიჩინა საქართველოს ავტოკეფალურ ეკლესიამ ზემოაღნიშნულ ისტორიულ მოვლენაში? ყოველი წრის ქართველი მწუხარებით აღნიშნავს, რომ ამჟამინდელმა ვითარებამ ჩვენი თვითმყოფი ეკლესია სრულებით ააცდინა იმ გზას, რომელსაც მიუდრეკელათა და თავდადებულათ მისდევდა ნეტარხსენებული კათოლიკოსი ამბროსი! მოსკოვის პროსოვეტული საპატრიარქო ფაქტიურათ დაეპატრონა ივერიის უძველეს ეკლესიას, უღვთო კომუნისტურ ძალაუფლების მეშვეობით. ქართველებმა არ უნდა დავივიწყოთ, რომ მოსკოვის პატრიარქის განკარგულებით ამჟამინდელ ჩვენს კათოლიკოსს უნდა ემგზავრა ევროპის სახელმწიფოებში და ქებადიდებით ეხსენებინა საბჭოთა მმართველობა...

ყველა ამისდა მიუხედავათ, ქრისტიანენი, სულერთია, რომელ იერარქიასა და იურისდიქციას ეკუთვნოდნენ, ასულდგმულელებული გრძნობითა და სიხარულით აღბეჭდენ გულში რომის მღვდელმთავრის პილიგრიმობას წმიდა ადგილებში, იმ განცდითა და იმედით, რომ მოახწევს დიდი ხნით ნანატრი დღე ყველა ქრისტიანების გაერთიანებისა, ჩვენზე დამტყდარ უღვთო კომუნისმის ძალმობრეობაშივე.

რ. ინგილა.

მადრიდი.

ერთგვარ ტურიზმის შესახებ.

უკანასკნელ წლებში საბჭოთა რეჟიმმა იმდენად გააადვილა ტურისტულ ვიზების გაცემა, რომ პოლიტიკურ ემიგრანტებსაც კი საშუალება აქვთ საბჭოთა კავშირში იმოგზაურონ და უკანვე დაბრუნდნენ; ამ მდგომარეობით, სხვადასხვა პასაჟის, ჩვენმა თანამემამულეებმაც ისარგებლეს.

ტურიზმი საამო და სასარგებლო საქმეა, მაგრამ არის შემთხვევა, როდესაც ერთის შეხედვით უბრალო და უდანაშაულო საქციელს ორმაგი აზრი და მნიშვნელობა აქვს, იმის მიხედვით თუ მომქმედი ვინ არის.

იმოგზაურეს ისეთებმა რომელთა წასვლა-წამოსვლას დიდ მნიშვნელობას ვერ მივანიჭებთ; ასეთ კატეგორიას ეკუთვნიან ახალგაზრდები, რომელთაც პოლიტიკური პოზიცია—ოფიციალურად მაინც—ჯერ არ დაუკავებიათ, ან ისეთი მოზრდილები რომელთა აქ ყოფნა, პიროვნულ, ოჯახურ ან სხვა მათგან დამოუკიდებელ მიზეზისა გამო მოხდა და რომელნიც პოლიტიკურ საქმიანობაში არ ჩარეულან, მაგრამ ამ ხალხში ისეთნიც გაერივნენ რომელნიც აშკარად ანტირუსულ და ანტიკომუნისტურ პოზიციაზე სდგანან და რომელთაც ჩვენ თანამებრძოლებათა ვსთვლით.

ეს სამწუხარო მოვლენა გვაიძულებს, ამაზე ჩვენი რედაქციის აზრი გამოვსთქვათ, რადგან ეს ისეთი ხასიათის მოვლენაა, რომ თუ ამაზედ არაფერი ითქვა, შეიძლება ხალხმა, სიჩუმე, დაყვავების ნიშნად მიიღოს; მაშინ როდესაც ამ საკითხზე ჩვენი შეხედულება დაყვავებიდან ძლიერ შორს არის.

პოლიტიკური ემიგრანტი არის კაცი, რომელმაც სამშობლო ან თავისი ნებით დასტოვა, რადგან იქ გამეფებულ პირობებს ვერ შეურიგდა, ან მას ქვეყანა ძალით დაატოვებინეს, რადგან თავისი მოქმედებით იგი ხელისუფლებისათვის არა სასურველ პირად ითვლებოდა; ორივე შემთხვევაში პოლიტიკური ემიგრანტი არის პროტესტანტი და მებრძოლი; ქართულ ემიგრაციაში ორივე ტიპის ემიგრანტები არიან, მაგრამ ერთნიც და მეორენიც მესამე კატეგორიაში ერთდებიან. ეს არის საქართველოს თავისუფლებისათვის მებრძოლთა კატეგორია.

თუ ჩვენ მტერს ვებრძვით რა თქმა უნდა ისიც გვებრძვის; და თუ მტერმა რაიმე საშუალებით მოახერხა რომ ჩვენ ბრძოლაზე ხელი აგვადებინოს, ამით იგი, ასე ვსთქვათ, უბრძოლველად გამარჯვებული გამოდის; და აბა სად ნახულა—მებრძოლი კაცი მტრის თანხმობით, მტრის ბანაკში სასერიზოდ შესულიყოს და მერე, ვითომ არაფერიც, უკანვე დაბრუნდეს? არსებობს ერთი წესი რომელსაც ზოგი მებრძოლი მხარე მისდევს ხოლმე: ტყვედ ჩავარდნილ მოწინააღმდეგეს ზოგჯერ

უკანვე გაუშვებენ ხოლმე, მაგრამ ტყვემ პატიოსანი მებრძოლის სიტყვა უნდა დასდევას, რომ იგი ხელმეორედ იარაღს აღარ აიღებს; სხვაგვარი მიმოსვლა მოწინააღმდეგე ბანაკთა წევრებს შორის არ არსებობს.

ხუ თუ ჩვენს მოგზაურებს ეს არ ესმით, ან თუ ესმით თავიანთ საქციელს რით ამართლებენ, სამშობლოსა და ნათესავების სიყვარულით?

თუ სამშობლო და ნათესავები ეგზომ გვიყვარს, რომ გრძნობამ გონება დაგვიხშო, მაშინ უკან რაღად ბრუნდებიან; ვისაც თავისი თავი პოლიტიკურ მებრძოლად აღარ მიაჩნია და თან ქვეყნისა და ნათესავების უნახაობასაც «ვერ იტანს» რატომ იქ არა რჩება?

არა, საქმე უფრო მარტივია: საქართველოც უყვართ, ნათესავებიც, მაგრამ იმდენად კი არა რომ აქაური ადვილი ცხოვრება მიატოვონ და იქაურთა ბედი გაიხიარონ. მათ არც ერთ მხარეზე არა სურთ მსხვერპლი გაიღონ: არც ემიგრანტულ რიგებში ბრძოლა და თავდადება, არც იქ მყოფ თანამემამულეთა ბედის გახიარება.

ყოველივე ეს—მეტი რომ არა ვსთქვათ—სასახელო საქციელი არ არის.

ჩვენ აქ ისე ცოტანი ვართ, ერთი-მეორესთან ისე დაახლოვებული და იმ საქმისათვის რომლისთვისაც ჩვენ თავის შეწირვა ბედმა გვარგუნა, ერთმანეთის დახმარება იმდენად გვჭირია, რომ რა თქმა უნდა ამ ცოდვისათვის მათ ქვას არ ვესვრით, მაგრამ ჩვენი გულისწყრომა თუ არა, გაკვირვება ხომ მაინც უნდა გამოვსთქვათ ამდენად დაუფიქრებელ საქციელის ჩადენისა გამო, ისეთ პიროვნებათა მიერ, რომელთაგან—მათ წარსულს თუ გადავხედავთ—უნდა ითქვას რომ ასეთ რამეს არ მოველოდით.

ამ მოვლენას საბედნიეროდ იმდენად იშვიათად ჰქონდა ადგილი რომ რეალურ ვნების მოტანა მას არ შეუძლია. თუ ერთი მერცხლის მოფრენა გაზაფხულს ვერ მოიყვანს, არც ორიოდე ჩიტის გაფრენას შეუძლია ზამთარი მოიყვანოს, მაგრამ წარმოვიდგინოთ: ქართულმა ემიგრაციამ რომ, საბჭოთა კავშირში მასსიური მისვლა-მოსვლა გააბას მაშინ ხომ საქართველოს პოლიტიკური ემიგრაცია აღარ ეყოლება და ეს იქნება ჩვენი მტრისათვის დიდი გამარჯვება; ხუ თუ ასეთია ჩვენი «ტურისტების» სურვილი: რა თქმა უნდა არა! მაშინ ისეთ რამეს რატომ ჩადიან რისი ჩადენის ნებაც—ჩვენი საერთო საქმის დაღუპვის შიშით—არა გვაქვს?

მიხვილ ქავთარაძე.

არჩილ ზურაბიშვილი

(ბ-ნ მ. ქავთარაძის მიერ წარმოდგენილი სიტყვა)

«კარგი რამ გჭირდეს გიკვირდეს, ავირა საკვირველია». აი სიტყვები ჩვენს მდგომარეობას სწორად რომ შეეფერება. ჩვენ ჭირთა შიგან ყოფნას უკვე შეჩვეულები ვართ, მაგრამ ზოგჯერ ბედის სიკვამლე ისეთ მოულოდნელ და განგებ არჩეულ ადგილს დაგვარტყამს, რომ შეჩვეულ სატკივარს უჩვეულად აგვატკივებს.

სწორედ ამგვარ მოვლენასთან გვაქვს საქმე დღეს; სრულებით მოულოდნელად დაგვარგეთ კაცი, რომლის იმედიც გვქონდა და რომლის შესახებაც სრულიად ბუნებრივად ფიქრობდით რომ იგი კვლავ მრავალ წელთა განმავლობაში ქართული საქმის ერთი მოამაგეთაგანი იქნებოდა.

დავკარგეთ კაცი მცოდნე და განათლებული, უაღრესად პატიოსანი, უანგარო და მგზნებარე მამულიშვილი. კაცი რომელიც ოჯახის უნაკლო მამა იყო, თან დაუზარებელი მშრომელი თავის პროფესიაში—რომელიც კიდევ დროსა და ენერჯიას კპოულობდა, უკლებლივ ყველა ქართულ საზოგადო წამოწყება-საქმიანობაში მონაწილე და დამხმარე ყოფილ იყო.

განსვენებული, ღირსეული მატარებელი იყო იმ სახელთან მემკვიდრეობისა, რომელიც მას როგორც მამის ასევე დედის მხრიდან მოსდევდა და მის მიერ ამ მემკვიდრეობის შეგნებით უნდა აეხსნათ ის თავმდაბლობა და ჩუმი მოღვაწეობა-მუშაობა რომელიც მას ახასიათებდა; რადგან შეცდომა იქნება თუ ვიფიქრებთ თითქოს მას ამ თავმდაბლობა-სიჩუმიდან გამოსვლა არ შეძლებოდა. გავიხსენოთ შემთხვევა როდესაც განსვენებულს ფრანგულ ადმინისტრაციასთან კონფლიქტი მოუვიდა; მან არა თუ უკან არ დაიხია, არამედ იგი შეტევაზე გადავიდა, მთავრობას სახელმწიფო საბჭოში უჩივლა და საქმე მოიგო.

ეს შემთხვევა მაჩვენებელია იმისა რომ განსვენებული, მიუხედავად გარეგნულად მშვიდ და თავაზიან ბუნებისა, როცა საჭიროება მოითხოვდა შეუპოვარი მებრძოლიც იყო.

ასეთი კაცი დავკარგეთ ჩვენ. მისმა ოჯახმა დაჰკარგა საყვარელი მზრუნველი ოჯახის მამა, ჩვენ ყველამ დავკარგეთ ძვირფასი მეგობარი და თანამემამულე, ქართულმა საქმემ დაჰკარგა ერთი თავდადებული მოამაგე.

ქართულ ეროვნულ საბჭოსა და ეროვნულ ცენტრის სახელით, ჩვენ უღრმეს თანაგრძნობას ვუცხადებთ განსვენებულის ოჯახს.

ეს ფორმულა ოდნავადაც ვერ გამოხატავს ჩვენ მიერ განცდილ გულსტკივილსა და ვაებას; უფრო ბუნებრივი იქნე-

ბოდა, ხმა მაღლა მოვთქვამდეთ: დაო რეი, ძმაო ლევან ეს რა მოგვივიდა, როგორ უდროოდ დაეკარგეთ ჩვენი ძვირფასი არჩილი. მაგრამ ამ უცხო მხარეში ჩვენებური ტირილი კიდევ რომ შეიძლებოდეს ჩვენ მაინც თავი უნდა შევიკავოთ.

ქართული ადათის მიხედვით, ყოველ მიცვალებულს მისთვის შესაფერ დაკრძალვას მოუწყობენ. მაგალითად მოქიფე კაცის საფლავზე ღვინოს დაასხამენ და შესანდობარს დალევენ.

ჩვენ დღეს მიწას ვაბარებთ კაცს, რომლის სიცოცხლის მიზანი სამშობლოს სამსახური და მისი ქვეყნის თავისუფლებისათვის ბრძოლა იყო. ამიტომ ამ სამარესთან ჯერარს რომ ითქვას: რაც უფრო მწარეა ჩვენი ხვედრი და ბედის ავი ხელი, რაც უფრო მაგრად მოგვხვდება, მით უფრო უნდა გაკაჟდეს ჩვენი გული და უფრო მაგრად დავიჭიროთ მახვილი რომ იგი ხელიდან არ გაგვივარდეს.

ამას გვიბრძანებს უწმიდესი მოვალეობა ტყვეობაში მყოფ ჩვენი ქვეყნის წინაშე.

გლოვამ არ უნდა დაგვაფიწყოს რომ რაც მეტად თხელდება ჩვენი რიგები, მით უფრო მეტი მოვალეობა აწევს ყოველ ჩვენთაგანს.

მებრძოლები ერთიმეორის შემდეგ, ბრძოლის ველზე ეცემიან მაგრამ ბრძოლა უნდა გაგრძელდეს.

ხოლო ჩვენს ძვირფას არჩილს, რომლის კეთილშობილ სახესა და ღიმილს ამიერიდან ჩვენ ვეღარ ვიხილავთ, მაგრამ ვის ნათელ ხსოვნასაც ყოველი ჩვენგანი სიკვდილამდე გულში ატარებს. ჯერ როგორც მამულიშვილს შეგვიძლია უთხრათ: განისვენე მშვიდად ძვირფასო ძმაო, რადგან მოიხადე შენ შენი ვალი.

შემდეგ როგორც ადამიანს, მისი მშობლიური ქვეყნის ხალხური თქმით გამოვეთხოვით:

«აქაც კარგი კაცი იყავ,
იქ ნათელი დაგადგესა».

უკანასკნელ ხანებში საფრანგეთში გარდაიცვალენ:

ელისაბედ (ლიზა) ყიფიანი—გაბაშვილისა.

ეროვნულ-პოლიტიკური ცენტრის წევრი არჩილ ზურაბიშვილი.

ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრი, ქართული ჯარის ყოფილი ოფიცერი ალექსანდრე (ალე) ქურციკიძე.

ნიკოლოზ (კოლა) ხოჭოლავა.

ელენე გომართელისა.

ბარბაღე გოგიტიძე მაგილევსკისა.

ბარბაღე მრელაშვილისა.

დიმიტრი (ჭიჭიკო) მდივანი.

«ივერია»-ს რედაქცია და ეროვ.-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთელი ბიურო უღრმეს მწუხარებას გამოსთქვამს მათი გარდაცვალებისა გამო და გულითად თანაგრძნობას უცხადებს მათ დამწუხრებულ ოჯახის წევრებსა და ნათესაებს.

«ივერია»-ს რედაქცია და ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთელი ბიურო, გულითად თანაგრძნობას უცხადებს ბბ. გ. და დ. ახვლედიანებს, მათი საყვარელი დედის, საქართველოში, გარდაცვალებისა გამო,

უცხოეთში გამოცემული ქართული წიგნები

ჩვენმა რედაქციამ მიიღო ამ ორი უკანაზენელი წლის (1962—3) განმავლობაში უცხოეთში გამოცემული ქართული წიგნები:

1. ალექსანდრე შათირიშვილი—«ერის რაობა და მშობ. ლიური გრძნობა». ფსიქო-სოციოლოგიური ნარკვევი. პარიზი. 1962 წ.

2. ივანე ზურაბიშვილი—«კარგ ქართველთა ხსოვნისათვის». წინასიტყვაობა და გამოცემა არჩილ და ლევან ზურაბიშვილებისა. პარიზი. 1962 წ.

3. დავით ხაღიშაშვილი—«ფიქრთა და მოგონებათა რვეული». თავგადასავალი ლექსად. პარიზი. 1962 წ.

4. აკაკი პაპავა—მოწამეთობა». ლექსთა კრებული. წიგნი მე-IV.

5. თ. ჩილაია—«საქართველოს საკითხი». პასუხად დავით ლენგის (ინგლისელი ორიენტალისტი) წიგნზე. პარიზი. 1962 წ.

6. იხიდორე ქანჭავა—«ქართული კულტურის გზები» (ოქროს ხანა). პარიზი. 1962 წ.

7. დ-რ ვიკტორ ნოზაძე—«ვეფხისტყაოსანის» ღმრთისმეტყველება». მე-5 წიგნი. პარიზი. 1963 წ.

8. რაუფენ არსენიძე—«განხილვა მეფე ვახტანგ მე-VI კანონმდებლობისა. პარიზი. 1963 წ.

9. «ბედი ქართლისა». უცხო ენებზე. № 41—42, 43—44. რედაქტორი და გამომცემელი კ. სალია. პარიზი. 1962-3 წ.

10. «ვეფხისტყაოსანი»—ნაწილი პირველი. ტექსტი აღდგენილი მიხეილ წერეთლის მიერ. გამომცემელი კ. სალიასი. პარიზი. 1963 წ.

გამომცემლობა-რედაქციის მისამართი:

E. Pataridze

35, rue General Delestraint. Paris (16)

Imprimerie Coopérative Arpajonaise. Arpajon.

n-557